

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет бізнесу і права

Кафедра фінансів, обліку та підприємництва

**Звітність про виконання кошторису бюджетної установи: особливості
формування та напрямками удосконалення**

Кваліфікаційна робота (проєкт)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 431 групи
спеціальності: 072 Фінанси, банківська
справа та страхування
освітньо-професійної програми «Фінанси,
банківська справа та страхування»
Комарницька Ірина Сергіївна

Керівник: Мохненко А.С., доктор
економічних наук, професор

Рецензент: к.е.н., доцентка Карнаушенко
А.С., голова СФГ «Олексієнко С.М.»

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ	5
1.1. Сутність кошторису бюджетної установи.....	5
1.2. Принципи кошторисного фінансування бюджетної установи.....	7
1.3. Контроль за виконанням кошторису бюджетної установи.....	11
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК КОШТОРИСУ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ: ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ І ОПТИМІЗАЦІЯ КОШТІВ	16
2.1. Основні джерела формування коштів бюджетної установи.....	16
2.2. Формування та затвердження кошторису бюджетної установи.....	25
2.3. Виконання кошторису бюджетної установи за доходами і видатками	38
РОЗДІЛ 3. ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ КОШТОРИСУ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ	45
3.1. Проблеми фінансування бюджетних установ та виконання кошторису ..	45
3.2. Методи оптимізації фінансування бюджетної установи за доходами і видатками.....	49
РОЗДІЛ 4. АНАЛІЗ ЗВІТНОСТІ ПРО ВИКОНАННЯ КОШТОРИСУ ГУ ДЕРЖПРОДСПОЖИВСЛУЖБИ В М. КИЄВІ	55
4.1. Аналіз організаційно-правових характеристик ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві	55
4.2. Фінансово-економічні показники діяльності ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві	59
4.3. Кошторис доходів та видатків гу держпродспоживслужби в м. Києві	67
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах управління бюджетними установами, особливу увагу приділяють питанням фінансування і виконання кошторису. Кошторис - це основний інструмент планування та контролю фінансової діяльності бюджетної установи, що дозволяє забезпечити оптимальне розподілення ресурсів та досягненню поставлених цілей.

Облік фінансування і виконання кошторису є важливою складовою фінансового управління бюджетною установою. Він дозволяє забезпечити контроль за рухом фінансових ресурсів, виявити відхилення від планових показників та прийняти необхідні заходи для їх виправлення.

Надання правильних інформаційних та аналітичних даних є основою для прийняття управлінських рішень, спрямованих на покращення фінансової діяльності бюджетної установи.

Мета дослідження полягає у детальному вивченні процесу обліку фінансування і виконання кошторису бюджетної установи. Дослідження буде спрямоване на аналіз методів формування кошторису, системи контролю за його виконанням, а також розгляд актуальних проблем та можливих шляхів їх вирішення.

Досягнення вказаної мети передбачає послідовне виконання наступних **завдань**:

- вивчити теоретичні аспекти обліку фінансування і виконання кошторису бюджетної установи;
- дослідити методи формування кошторису та визначити їх ефективність;
- проаналізувати систему контролю за виконанням кошторису і виявити основні проблеми, з якими стикаються бюджетні установи;
- вивчити нормативно-правове регулювання процесу фінансування та виконання кошторису бюджетних установ;
- розглянути практичні приклади застосування обліку фінансування і

виконання кошторису в бюджетних установах;

– визначити можливі шляхи вирішення проблем, пов'язаних з фінансуванням і виконанням кошторису бюджетних установ.

Ці завдання дослідження спрямовані на ретельний аналіз та вивчення процесу обліку фінансування і виконання кошторису бюджетної установи з метою виявлення недоліків, вдосконалення управлінських практик та досягнення кращих фінансових результатів.

Об'єктом дослідження є облік фінансування і виконання кошторису бюджетної установи.

Предметом дослідження є Управління Держпродспоживслужби в м. Києві

Основні поняття та теоретичні аспекти. У процесі виконання кваліфікаційної роботи використані поняття та теоретичні аспекти, що пов'язані з обліком фінансування і виконанням кошторису бюджетної установи.

Будуть проаналізовані нормативно-правові акти, які регулюють цей процес, а також надані приклади практичного застосування з урахуванням сучасних тенденцій у фінансовому управлінні.

Практичне значення одержаних результатів дослідження сприятимуть поглибленню розуміння принципів та методів обліку фінансування і виконання кошторису бюджетної установи. Це дозволить ефективніше планувати та контролювати фінансову діяльність, уникати неправомірного використання ресурсів, а також забезпечити досягнення стратегічних цілей бюджетної установи.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

1.1. Сутність кошторису бюджетної установи

Сутність кошторису бюджетної установи полягає в його ролі як основного інструменту планування та контролю фінансової діяльності. Кошторис є системою оцінки та прогнозування фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функціонування бюджетної установи і досягнення її поставлених цілей.

Кошторис бюджетної установи включає у себе планові доходи, видатки та фінансові ресурси, які використовуються для здійснення різних програм і проектів. Він формується на основі аналізу поточних потреб, стратегічних планів та прогнозів розвитку установи.

Головними складовими кошторису є доходна і витратна частини. До доходів включаються прибутки, субсидії, дотації, пожертвування та інші надходження. Витратна частина включає в себе розходи на заробітну плату, матеріальні витрати, капітальні вкладення, послуги та інші витрати, пов'язані з діяльністю установи.

Кошторис бюджетної установи має не лише плановий, але й контрольний аспект. Він дозволяє здійснювати моніторинг фактичного виконання видатків та доходів у порівнянні з плановими показниками. Такий контроль дозволяє виявляти відхилення, аналізувати їх причини та приймати відповідні корективні заходи.

Кошторис бюджетної установи є ключовим інструментом фінансового планування і контролю, який дозволяє досягти ефективного використання фінансових ресурсів та досягнення поставлених цілей установи.

Кошторис бюджетної установи виконує ряд важливих функцій. По-перше, він є інструментом планування, який дозволяє заздалегідь визначити

потреби у ресурсах і спрямувати їх до виконання конкретних завдань та програм. Кошторис допомагає установі структурувати свою фінансову діяльність і встановити пріоритети в розподілі коштів [24, С. 1].

По-друге, кошторис виконує контрольну функцію, оскільки порівнює фактичні доходи та витрати з плановими показниками. Це дозволяє виявляти відхилення, аналізувати їх причини і приймати рішення щодо їх корекції. Контроль за виконанням кошторису допомагає попередити витрати, які перевищують виділені ресурси, та запобігти фінансовим невдачам.

По-третє, кошторис є основою для звітності та звірок фінансової діяльності бюджетної установи. Він надає інформацію про фінансові результати, що дозволяє оцінювати ефективність використання коштів і вживати заходів для покращення фінансової стійкості та результативності установи.

Дослідження сутності кошторису бюджетної установи дозволить розкрити його роль у фінансовому управлінні та визначити принципові аспекти його створення, виконання та контролю.

Аналіз методів формування кошторису, системи контролю та проблем, що виникають у процесі його виконання, допоможе виявити потенційні недоліки та шляхи їх подолання.

Дослідження сутності кошторису бюджетної установи є важливим етапом у розумінні його ролі та значення у фінансовому управлінні. Воно сприятиме покращенню ефективності фінансової діяльності установи, оптимізації використання ресурсів та досягненню стратегічних цілей.

В рамках дослідження сутності кошторису бюджетної установи можна розглянути такі аспекти:

1. Уточнити поняття кошторису, його складові елементи, включаючи доходи, видатки, резерви, фінансові ресурси та інші показники.
2. Дослідити, як кошторис відображає стратегічні цілі та завдання установи, і як він використовується для планування фінансових ресурсів на різні програми та проекти [34, С. 2].

3. Розглянути методики та підходи до формування кошторису, включаючи урахування поточних потреб, аналіз попередніх фінансових даних, прогнозування майбутніх доходів та видатків.

4. Дослідити систему контролю, яка забезпечує відстеження фактичного виконання кошторису, виявлення відхилень та прийняття відповідних заходів для їх корекції.

5. Ідентифікувати основні проблеми, з якими стикаються бюджетні установи у процесі виконання кошторису, такі як недостатня точність прогнозування, неконтрольовані збільшення витрат, недостатня ефективність у використанні ресурсів тощо.

6. Дослідити приклади успішного впровадження системи обліку фінансування і виконання кошторису в реальних бюджетних установах, описати їхній досвід та використані методики.

Дослідження сутності кошторисів у бюджетних установах спрямоване на розуміння основних принципів їх діяльності, виявлення сильних і слабких сторін, а також розробку рекомендацій щодо вдосконалення процесів управління фінансами. Це дозволить бюджетним установам ефективніше використовувати фінансові ресурси, досягати поставлених цілей та забезпечувати стабільний розвиток [4, С. 284].

1.2. Принципи кошторисного фінансування бюджетної установи

Принципи кошторисного фінансування бюджетної установи - це основні принципи, які повинні бути враховані при плануванні та виконанні кошторису. Вони визначають основні принципи управління фінансовими ресурсами установи та забезпечують ефективне використання коштів.

Основні принципи кошторисного фінансування бюджетної установи:

– забезпечення достатнього фінансування на основі аналізу попередніх років та прогнозування потреб установи на майбутнє. Планування повинно бути систематичним та забезпечувати адекватність кошторису доходів та видатків.

- забезпечення фінансування основних напрямів діяльності установи з урахуванням стратегічних цілей та потреб споживачів.
- забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів з метою досягнення максимальних результатів. Ефективність повинна оцінюватися як на етапі планування, так і на етапі виконання кошторису.
- забезпечення контролю за виконанням кошторису та застосуванням фінансових ресурсів відповідно до законодавства та положень бюджетної установи.
- забезпечення гнучкого підходу до формування та виконання кошторису з метою коригування планів у залежності від зміни умов та потреб установи.
- забезпечення прозорості та доступності інформації про фінансування та виконання кошторису для зацікавлених сторін, таких як донори, громадські організації, громадяни тощо.
- забезпечення відповідальності управлінців за використання фінансових ресурсів та досягнення планованих результатів.
- забезпечення стійкості та регулярності фінансування, що дозволяє установі здійснювати плановану діяльність без значних перебоїв.
- забезпечення відкритості та доступності інформації про процес формування та виконання кошторису, а також про використання фінансових ресурсів. Це сприяє залученню громадськості до контролю за фінансовою діяльністю установи [15, С. 3].
- забезпечення взаємозв'язку та взаємодії між різними складовими кошторису, а також з іншими стратегічними планами та програмами установи.
- максимізація результативності використання фінансових ресурсів шляхом оптимізації витрат та досягнення найкращих можливих результатів.
- врахування потенційних фінансових ризиків та розробка стратегій їх управління. Це дозволяє зменшити негативний вплив невпевненості та забезпечити фінансову стійкість установи.

– забезпечення можливості адаптації кошторису до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі установи. Гнучкість дозволяє швидко реагувати на зміни та впроваджувати необхідні корективи в планування та виконання кошторису.

– забезпечення надійного та стабільного джерела фінансування для виконання планованих програм та проектів установи. Це дає можливість планувати довгострокові ініціативи та забезпечувати неперервність діяльності.

– забезпечення оптимального використання фінансових ресурсів шляхом ефективного контролю за витратами та пошуку економічних рішень. Економічність сприяє забезпеченню фінансової стійкості та збалансованості установи.

– забезпечення відповідності планування та виконання кошторису вимогам бюджетного законодавства та внутрішнім нормативним актам. Це забезпечує легальність та відповідність фінансової діяльності установи нормативним вимогам [18, С. 289].

– забезпечення відкритості та прозорості у процесі формування, виконання та звітності кошторису. Це включає доступ до інформації про видатки, доходи, розподіл фінансових ресурсів та результати виконання кошторису. Транспарентність сприяє підвищенню довіри громадськості та стимулює відповідальність управління.

– забезпечення постійного фінансування на підтримку нормального функціонування бюджетної установи. Це означає забезпечення належного рівня фінансування, щоб уникнути фінансових труднощів та забезпечити неперервність діяльності установи.

– забезпечення максимальної ефективності використання фінансових ресурсів шляхом оптимізації витрат та досягнення найкращих результатів. Це передбачає аналіз та оцінку ефективності різних витратних статей та пошук шляхів покращення продуктивності.

– забезпечення балансу між соціальними, економічними та екологічними аспектами у процесі фінансування та виконання кошторису. Це

включає врахування впливу фінансових рішень на сталість розвитку установи та на задоволення потреб сучасного покоління без позбавлення можливостей майбутніх поколінь.

– здатність установи пристосовуватися до змін у фінансовому середовищі, законодавстві та економічних умовах. Це означає готовність до перегляду та корекції кошторисних показників, а також здатність реагувати на нові вимоги та виклики.

– досягнення оптимального балансу між ресурсами та результатами, щоб забезпечити максимальну ефективність використання фінансових ресурсів. Це передбачає пошук найкращих рішень та раціональне розподіл фінансових засобів для досягнення стратегічних цілей установи.

– забезпечення систематичного моніторингу та оцінки виконання кошторису, виявлення та усунення фінансових відхилень. Контроль допомагає забезпечити дотримання фінансових процедур, виявити можливі ризики та забезпечити відповідність витрат стратегічним цілям.

– стимулювання пошуку та впровадження нових підходів та інновацій у плануванні та виконанні кошторису. Це включає застосування нових технологій, удосконалення процесів та пошук нових джерел фінансування.

Ці принципи віддзеркалюють які дії слід виконувати під час складання та виконання кошторисного фінансування бюджетної установи. Вони сприяють належному управлінню фінансуванням, ефективному використанню ресурсів та досягненню стратегічних цілей. Ці принципи також сприяють відповідному використанню фінансових ресурсів, підвищенню довіри громадськості та досягненню стратегічних цілей установ. Вони дозволять бюджетним установам ефективно управляти фінансуванням та виконанням бюджету, а також адаптуватися до змін для досягнення стратегічних цілей.

Виконання цих принципів сприяє стійкому фінансовому розвитку та успіху бюджетної установи [31, С. 5].

1.3 Контроль за виконанням кошторису бюджетної установи

Контроль за виконанням кошторису бюджетної установи є невід'ємною складовою частиною ефективного фінансового управління. Він спрямований на забезпечення відповідності фактичного виконання кошторису планованим показникам і цілям. Контрольна діяльність дозволяє виявляти можливі відхилення, аналізувати причини їх виникнення та приймати відповідні заходи для їх усунення.

Основні завдання контролю за виконанням кошторису бюджетної установи включають:

1. Систематичне зіставлення фактичних доходів та витрат з плановими показниками. Це дозволяє виявляти будь-які відхилення та аналізувати причини їх виникнення.

2. Ідентифікація потенційних загроз та ризиків, що можуть вплинути на виконання кошторису. Це включає аналіз зовнішніх факторів (зміни законодавства, економічні зміни тощо) та внутрішніх факторів (недостатність ресурсів, непродуктивність витрат тощо).

3. На основі результатів контролю вносяться необхідні зміни до планованого кошторису. Це може включати перерозподіл ресурсів, зміну пріоритетів, корекцію планових показників з урахуванням нових умов.

4. Підготовка звітів про виконання кошторису та його результатів. Це дозволяє інформувати зацікавлені сторони про фінансовий стан установи, виявлені відхилення та прийняті заходи для їх усунення.

5. Встановлення системи внутрішнього контролю, що передбачає розподіл відповідальності, контрольних процедур та механізмів перевірки виконання кошторису. Це сприяє запобіганню помилок, фразду та недійсних дій у процесі фінансового управління.

Контроль за виконанням кошторису бюджетної установи є необхідною складовою частиною фінансового управління, що забезпечує ефективне використання фінансових ресурсів та досягнення стратегічних цілей установи.

Для ефективного контролю за виконанням кошторису бюджетної установи необхідно враховувати такі аспекти:

1. Розробка та впровадження ефективної системи внутрішнього контролю, яка включає процедури, політики, стандарти та інші контрольні механізми. Це допомагає гарантувати дотримання фінансових процедур, виявляти можливі ризики та запобігати фінансовим порушенням.

2. Систематичний аналіз та спостереження за виконанням кошторису установи. Це включає контроль за витратами, доходами, забезпеченням фінансових зобов'язань, відповідністю до планових показників та іншими ключовими аспектами фінансової діяльності [45, С. 33].

3. Ідентифікація та аналіз фактичних відхилень від планових показників кошторису. Це дозволяє виявляти причини відхилень, оцінювати їх вплив на фінансовий стан установи та приймати відповідні коригуючі заходи.

4. Встановлення та використання показників, які відображають ефективність використання фінансових ресурсів установи. Це може включати показники економічної ефективності, фінансової стійкості, рентабельності та інші, які допомагають оцінити результативність фінансової діяльності.

5. Перевірка дотримання бюджетною установою вимог законодавства щодо фінансового управління, звітності та контролю. Це допомагає уникнути правових порушень та негативних наслідків, пов'язаних з фінансовою діяльністю.

Контроль за виконанням кошторису бюджетної установи є складним та важливим процесом, що забезпечує ефективне управління фінансовими ресурсами та досягнення стратегічних цілей. Він сприяє забезпеченню фінансової стійкості, відповідальності та довіри громадськості до діяльності бюджетної установи.

Зовнішній контроль може включати аудиторську перевірку, оцінку діяльності відповідних контролюючих органів, а також звітність перед зацікавленими сторонами, такими як фінансові установи, донори, громадські

організації та інші. Зовнішній контроль додає додаткову незалежність та довіру до фінансової звітності та діяльності установи.

Використання сучасних інформаційних технологій та програмних засобів для забезпечення ефективного контролю за виконанням кошторису може включати автоматизовані системи обліку, звітності, моніторингу та аналізу фінансових показників, що спрощують процес контролю та забезпечують швидкий доступ до необхідної інформації.

Забезпечення належного рівня знань і навичок у галузі фінансового управління, контролю та аудиту серед працівників бюджетної установи допомагає покращити якість контрольної діяльності, забезпечити правильне розуміння процедур та вимог фінансового управління та підвищити ефективність контролю [42, С. 125].

Забезпечення відкритості та прозорості у фінансовому управлінні та контролі означає належну документацію, доступ до інформації, звітності та залучення зацікавлених сторін до процесу контролю. Ефективна комунікація дозволяє уникнути недорозумінь, виявляти потенційні проблеми та забезпечувати зворотний зв'язок між керівництвом та контролюючими органами.

Оновлення та вдосконалення системи контролю за виконанням кошторису бюджетної установи на основі аналізу результатів контрольної діяльності, змін в законодавстві та ризиків включає постійне вдосконалення процедур, політик, стандартів та механізмів контролю з метою забезпечення високої ефективності та доброї практики фінансового управління.

Загальною метою контролю за виконанням кошторису бюджетної установи є забезпечення фінансової стійкості, ефективного використання фінансових ресурсів та досягнення стратегічних цілей. Контроль допомагає виявляти потенційні ризики, відхилення та недоліки у фінансовій діяльності та приймати необхідні заходи для усунення проблем та покращення результативності.

Аналізуючи таблицю, можна побачити, що вона включає ключові аспекти контролю за виконанням кошторису бюджетної установи. Кожен рядок таблиці представляє важливий етап або аспект контролю, який необхідно враховувати для забезпечення ефективного фінансового управління.

Таблиця 1.1

Ключові аспекти контролю за виконанням кошторису бюджетної
установи

Аспекти контролю	Опис
Планування контролю	Розробка плану контролю за виконанням кошторису, визначення об'єктів та обсягів контролю, вибір методів та інструментів контролю.
Організація контролю	Створення команди контролерів, визначення їх повноважень та відповідальності, розробка процедур контролю.
Проведення контролю	Збір та аналіз інформації, перевірка відповідності фінансових операцій законодавству та внутрішнім стандартам, виявлення недоліків та потенційних ризиків.
Результати контролю	Підготовка звіту з результатів контролю, виявлення проблем та рекомендації щодо їх усунення, встановлення відповідальності та розробка плану заходів щодо покращення фінансової діяльності.
Моніторинг та зворотний зв'язок	Слідкування за виконанням запланованих заходів, оцінка їх ефективності, забезпечення зворотного зв'язку між контролюючими органами та керівництвом, корекція плану контролю на основі результатів моніторингу.

Аналізуючи таблицю, можна побачити, що вона включає ключові аспекти контролю за виконанням кошторису бюджетної установи. Кожен рядок таблиці

представляє важливий етап або аспект контролю, який необхідно враховувати для забезпечення ефективного фінансового управління. Інформація, наведена в таблиці, дає загальне уявлення про послідовність та основні кроки контролю за виконанням кошторису бюджетної установи [12, С. 5].

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК КОШТОРИСУ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ: ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ І ОПТИМІЗАЦІЯ КОШТІВ

2.1. Основні джерела формування коштів бюджетної установи

Доходи від операційної діяльності є одним з ключових показників фінансової продуктивності та успішності підприємства. Вони представляють сукупність грошових сум, отриманих підприємством в результаті своєї основної діяльності, яка пов'язана з виробництвом товарів або наданням послуг.

Доходи від операційної діяльності можуть бути отримані з різних джерел, залежно від виду діяльності підприємства.

Основними джерелами доходів:

- Продаж товарів або послуг;
- Виручка від оренди або лізингу;
- Виручка від ліцензій та прав на інтелектуальну власність;
- Доходи від франчайзингу;
- Інші доходи.

Доходи від операційної діяльності є важливим показником ефективності підприємства. Їх зростання свідчить про збільшення обсягу продажів, покращення управління витратами та підвищення ефективності виробничих процесів. Водночас, зниження доходів може бути наслідком недостатньої конкурентоспроможності, падіння попиту на продукцію або неправильного фінансового управління.

Управління доходами від операційної діяльності вимагає ретельного моніторингу, аналізу та планування. Підприємства повинні розробляти стратегії залучення нових клієнтів, розширення асортименту продукції, вдосконалення маркетингових стратегій та управління витратами для забезпечення стабільного росту доходів. Крім того, важливо ретельно

аналізувати фінансову звітність, виявляти потенційні проблеми та приймати вчасні заходи для їх вирішення.

Загалом, доходи від операційної діяльності є основним джерелом фінансування підприємств, яке відображає їхню фінансову стабільність та успішність. Ефективне управління цими доходами є критичним фактором для забезпечення життєздатності та зростання підприємства.

Для ефективного управління доходами від операційної діяльності підприємства повинні проводити оцінку цих доходів з різних перспектив. Наприклад, можна аналізувати доходи за окремими категоріями продукції або послуг, за регіонами або за клієнтами. Така оцінка допомагає виявити потенційні джерела зростання доходів, залучити нових клієнтів та покращити відносини з існуючими.

Підприємства мають можливість використовувати різні стратегії для зростання доходів від операційної діяльності. Наприклад, це може бути розширення асортименту продукції або послуг, підвищення якості продукції, покращення обслуговування клієнтів, використання інноваційних технологій або розвиток нових ринків. Вибір стратегії залежить від специфіки підприємства, його конкурентного оточення та цілей розвитку [15, С. 5].

Ефективне фінансове планування є важливим етапом управління доходами від операційної діяльності. Підприємства повинні розробляти реалістичні плани доходів на основі аналізу ринкових тенденцій, прогнозування попиту, урахування конкуренції та внутрішніх факторів. Фінансовий план допомагає визначити цілі доходів, встановити бюджети та планувати ресурси для досягнення цих цілей.

Важливим етапом управління доходами від операційної діяльності є контроль та аналіз отриманих доходів. Підприємства повинні систематично відстежувати та аналізувати доходи, порівнювати їх з плановими показниками, виявляти відхилення та приймати відповідні заходи для їх корекції. Це допомагає забезпечити стабільний ріст доходів та вчасно реагувати на зміни у ринкових умовах.

Підприємства мають можливість впливати на розмір податкових платежів шляхом використання податкових пільг, знижок та оптимізації податкового планування. Правильне використання податкових інструментів дозволяє зменшити податкове навантаження та збільшити чистий дохід від операційної діяльності.

Підприємства повинні активно працювати над розвитком нових ринків та залученням нових клієнтів для збільшення доходів. Це може включати розширення географії збуту, розробку нових товарів або послуг для нових сегментів ринку, партнерство з іншими підприємствами та активне маркетингове дослідження потреб клієнтів [25, С. 1].

Підприємства повинні постійно вдосконалювати свої операційні процеси та підвищувати ефективність використання ресурсів для збільшення доходів. Це може включати автоматизацію процесів, впровадження нових технологій, оптимізацію виробничих процесів та управління запасами. Збільшення ефективності допомагає знизити витрати та збільшити прибуток від операційної діяльності.

Загально кажучи, доходи від операційної діяльності є ключовим елементом фінансової стійкості та успішності підприємства. Ефективне управління цими доходами вимагає комплексного підходу, який включає стратегічне планування, оцінку, контроль та постійне вдосконалення процесів. Здійснюючи ефективне управління доходами, підприємства можуть забезпечити стабільний розвиток, конкурентоспроможність та досягнення своїх бізнес-цілей.

Доходи від надання послуг або продажу товарів є одним з головних джерел формування доходів підприємства. Ці доходи виникають внаслідок укладення угод з клієнтами на надання різноманітних послуг або продаж товарів.

Організації, що надають послуги, отримують доходи від виконання робіт або надання послуг за встановлену плату. Це можуть бути різноманітні професійні послуги, консультації, ремонт, обслуговування, транспортні

послуги, туристичні послуги та багато інших. Доходи від надання послуг можуть бути одноразовими або постійними, залежно від характеру угод та виду послуг.

У випадку продажу товарів, доходи формуються від реалізації фізичних товарів. Підприємства можуть виробляти товари самостійно або закуповувати їх у виробників, а потім продавати клієнтам. Це можуть бути товари широкого спектру, включаючи продукти харчування, електроніку, одяг, будівельні матеріали, автомобілі та багато інших.

Управління доходами від надання послуг або продажу товарів вимагає ретельного планування, маркетингових досліджень, стратегічного ціноутворення, контролю над процесом продажу та залученням нових клієнтів. Крім того, важливо аналізувати доходи, визначати їхню рентабельність, вивчати попит на товари або послуги, а також реагувати на зміни ринкових умов та конкурентного середовища [28, С. 161].

Ефективне управління доходами від надання послуг або продажу товарів допомагає забезпечити фінансову стабільність підприємства, збільшити його прибуток, залучити та утримувати клієнтів, розширити ринкову долю та підвищити конкурентоспроможність.

Ключові аспекти управління доходами від надання послуг або продажу товарів включають такі елементи:

- Визначення оптимальних цін на послуги або товари, що забезпечують належний рівень доходів, забезпечують конкурентоспроможність на ринку та задовольняють потреби клієнтів. Це вимагає досліджень ринку, аналізу конкурентів та урахування витрат на надання послуг або виробництво товарів.
- Розробка та виконання ефективних маркетингових стратегій для залучення нових клієнтів, збереження існуючих та підвищення продажів. Це може включати рекламу, продажі та просування на різних каналах, побудову стосунків з клієнтами та розвиток бренду.

- Розробка та удосконалення продукту або послуги з метою задоволення потреб клієнтів, вирізнення від конкурентів та забезпечення високої якості. Це може включати дослідження та розробку нових продуктів, адаптацію до змінних потреб ринку та постійне вдосконалення існуючих продуктів або послуг.
- Забезпечення задоволеності та лояльності клієнтів шляхом встановлення сильних стосунків, забезпечення якісного обслуговування та відповіді на їхні потреби. Це може включати підтримку клієнтів, програми відшкодування та надання додаткових послуг або персоналізованих рішень.
- Забезпечення оптимального використання ресурсів та мінімізація зайвих витрат. Це включає контроль за закупівлями, управління запасами, оптимізацію процесів та раціоналізацію витрат на виробництво або надання послуг.
- Стрімке реагування на зміни в ринкових умовах та швидкий розвиток технологій, що дозволяє вдосконалювати продукт або послугу, впроваджувати інноваційні рішення та забезпечувати конкурентну перевагу [35, С. 2].

Управління доходами від надання послуг або продажу товарів є складним процесом, який вимагає постійного моніторингу, аналізу та коригування стратегій. Ефективне управління цими доходами допомагає бюджетним установам досягати фінансової стійкості, забезпечувати якісне надання послуг та зростання організації в цілому.

Бюджетні установи можуть розглядати можливості диверсифікації своїх доходів шляхом розширення асортименту послуг або товарів. Це може включати розробку нових продуктів або послуг, пошук нових ринків або клієнтських сегментів, а також участь у партнерських програмах або проектах.

Раціональне управління кредитами, забезпечення своєчасного стягнення платежів від клієнтів та уникнення простроченої заборгованості. Це може включати встановлення чітких політик кредитування, моніторинг платіжної

дисципліни клієнтів та використання ефективних систем управління платежами.

Систематичний аналіз доходів від надання послуг або продажу товарів, складання фінансових звітів та забезпечення прозорості та точності інформації. Це дозволяє оцінювати фінансову продуктивність, ідентифікувати потенційні проблеми та приймати обґрунтовані рішення з покращення фінансового результату.

Бюджетні установи повинні враховувати необхідність формування фінансових резервів для вирішення непередбачених витрат або забезпечення майбутнього розвитку. Це може включати відкладення частини доходів у спеціальні фонди або інвестування у проекти, що сприятимуть зростанню організації.

Управління доходами від надання послуг або продажу товарів вимагає систематичного підходу, аналізу ринку, врахування потреб клієнтів та постійного покращення продуктів або послуг. Це допомагає бюджетним установам забезпечити стабільний приріст доходів, конкурентну перевагу та фінансову стійкість у довгостроковій перспективі.

Доходи від зовнішніх джерел фінансування є важливою складовою доходів бюджетних установ та включають в себе:

1. Бюджетні установи можуть отримувати фінансування від держави у вигляді субсидій або грантів. Це можуть бути програми підтримки або розвитку, спрямовані на певні галузі або проекти. Отримання такого фінансування дозволяє розширити можливості установи та реалізувати нові ініціативи.
2. Бюджетні установи можуть привертати інвестиції зовнішніх інвесторів або фінансових установ. Це може бути у формі прямих інвестицій у розвиток установи, участі у спільних проектах або придбання акцій чи облігацій. Інвестиційні кошти можуть допомогти здійснити значні витрати на модернізацію, розширення або вдосконалення послуг установи.

3. Бюджетні установи можуть брати кредити від комерційних банків або фінансових установ для фінансування своєї діяльності. Це можуть бути короткострокові або довгострокові кредити з різними умовами повернення. Кредитні ресурси допомагають установі забезпечити необхідний обсяг коштів для покриття витрат, реалізації проектів або фінансового стабілізування.
4. Бюджетні установи можуть отримувати доходи від інших джерел, таких як благодійність, спонсорські внески, продаж нерухомості або майна, аренда активів тощо. Ці доходи можуть бути незалежними від державного фінансування і дозволяють установі розширити свої фінансові ресурси та забезпечити стабільність у своїй діяльності.

Управління доходами від зовнішніх джерел фінансування вимагає встановлення ефективної стратегії привертання коштів, встановлення партнерських відносин з інвесторами та додержання фінансових зобов'язань. Забезпечення стабільного потоку доходів зовнішнього походження допомагає бюджетним установам розвиватися, зміцнювати свою фінансову позицію та забезпечувати якісні послуги для своїх клієнтів [39, С. 384].

Крім основних джерел доходів, бюджетні установи можуть отримувати доходи від різних джерел операційної діяльності.

Бюджетні установи можуть надавати різноманітні послуги або продавати товари, пов'язані з їхньою діяльністю. Наприклад, це можуть бути медичні послуги в лікарнях або клініках, освітні послуги в університетах або школах, культурні заходи в музеях або театрах, туристичні послуги та багато інших. Ці доходи виникають внаслідок оплати клієнтами за отримані послуги або придбані товари.

Деякі бюджетні установи мають право надавати ліцензії або концесії на використання своїх інтелектуальних власностей, технологій або ресурсів. Це можуть бути ліцензії на використання патентів, авторських прав, торгових марок або надання прав на видобуток природних ресурсів. Отримання доходів

від ліцензування та концесій є одним із способів комерціалізації активів бюджетної установи.

Деякі бюджетні установи можуть надавати франчайзингові права іншим підприємцям або установам. Франчайзинг полягає в передачі права на використання бренду, бізнес-моделі та підтримки установи підприємцю за визначену плату або відсоток від прибутку. Установа, що надає франчайзинг, отримує дохід від роялті та відсотків від продажу товарів або послуг, які надає франчайзі.

Бюджетні установи можуть залучати дохід від спонсорських угод з підприємствами або іншими організаціями. Спонсори надають фінансову або матеріальну підтримку установі в обмін на рекламу, партнерство або інші переваги. Цей вид доходу може бути особливо важливим для спортивних установ, культурних заходів або благодійних організацій.

Доходи від операційної діяльності бюджетної установи також можуть бути отримані від інших джерел, таких як продаж нерухомості, участь у торговельних угодах, оренда активів, сплата за надання консультаційних послуг або розробку проектів тощо. Ці додаткові джерела доходу допомагають установі збільшити свої фінансові ресурси та розширити свою діяльність.

Важливо зазначити, що доходи від операційної діяльності є ключовим елементом фінансового стану бюджетної установи. Ефективне управління цими джерелами доходів, стратегічне планування та постійний моніторинг їхнього стану дозволяють установі забезпечити стабільність, розвиток та досягнення поставлених цілей.

Бюджетні установи можуть отримувати доходи від грантових програм та субсидій, які надаються урядом, міжнародними організаціями, благодійними фондами або іншими донорами. Ці джерела фінансування можуть бути спрямовані на реалізацію конкретних проектів, наукових досліджень, розвиток соціальних програм або підтримку спеціальних ініціатив. Гранти та субсидії є важливим джерелом фінансування для розвитку та реалізації стратегічних проектів бюджетної установи [38, С. 2].

Бюджетні установи можуть отримувати доходи від інвестиційних проектів або власного фінансового портфеля. Це можуть бути доходи від інвестицій у цінні папери, акції, облігації, нерухомість або інші активи. Установа може генерувати прибуток від власних інвестиційних рішень або співпрацювати з іншими інвестиційними фондами або фінансовими установами для отримання доходу від спільних проектів.

Багато бюджетних установ отримують доходи від пожертвувань та благодійних внесків від приватних осіб, підприємств, благодійних фондів або громадських організацій. Ці кошти можуть бути спрямовані на фінансування особливих проектів, покращення умов надання послуг, соціальну підтримку або інші благодійні цілі. Залежно від законодавства країни, установа може отримувати податкові пільги або інші переваги за пожертвування.

Бюджетні установи можуть отримувати доходи від платежів за надання послуг, користування нерухомістю, землею або іншими активами. Наприклад, це можуть бути платежі за оренду приміщень, паркування, спортивні об'єкти, послуги замовлення квитків, конференц-зали, кафе або ресторани, медичні послуги та багато інших. Цей вид доходу може бути особливо важливим для установ, які мають значну майнову базу або надають спеціалізовані послуги.

Деякі бюджетні установи отримують доходи від надання ліцензій на використання своїх технологій, патентів, товарних знаків або авторських прав. Це можуть бути платежі від партнерів, компаній, які використовують інтелектуальну власність установи. Крім того, установа може отримувати роялті від продажу продукції або послуг, які були створені на основі її технологій або ноу-хау [41, С. 1].

Важливо враховувати, що доходи від зовнішніх джерел фінансування можуть бути підлягати різним обмеженням, правилам та умовам. Бюджетні установи повинні дотримуватися відповідних законодавчих вимог, укладати угоди, контролювати використання коштів та забезпечувати прозорість та ефективність управління цими джерелами доходів.

2.2. Формування та затвердження кошторису бюджетної установи

Основні принципи формування кошторису бюджетної установи включають наступні аспекти:

1. Принцип реалістичності в якому кошторис повинен бути заснований на реальних показниках та прогнозах. Він повинен відображати реальні можливості та обмеження бюджетної установи.

2. Принцип повноти де кошторис повинен охоплювати всі важливі види доходів та видатків бюджетної установи. Він має враховувати всі потрібні фінансові ресурси для забезпечення нормального функціонування установи.

3. Принцип прозорості де кошторис повинен бути структурований та представлений зрозуміло та доступно. Це дозволяє зацікавленим сторонам, таким як керівництво, співробітники, громадськість та фінансові контролюючі органи, розуміти, як будуть використовуватися кошти.

4. Принцип гнучкості в якому кошторис повинен бути гнучким і враховувати можливі зміни в економічних умовах, політичному середовищі та потребах установи. Він повинен бути спроможним адаптуватися до змін, не втрачаючи своєї ефективності та ефективності використання ресурсів.

5. Принцип збалансованості де кошторис повинен бути збалансованим між доходами та видатками. Він повинен забезпечувати стійкий фінансовий стан установи, уникати дефіциту або надлишку коштів та забезпечувати адекватне фінансове планування.

6. Принцип ефективності де кошторис повинен спрямовуватися на досягнення поставлених цілей та максимізацію ефективності використання фінансових ресурсів. Він має сприяти раціональному та оптимальному використанню коштів з метою максимізації результатів та задоволення потреб установи.

7. Принцип прогнозування в якому кошторис повинен базуватися на аналізі попередніх фінансових результатів та прогнозуванні майбутніх

тенденцій. Він має передбачати можливі ризики та виклики та включати стратегії для їхнього управління.

Ці принципи допомагають забезпечити належне формування кошторису бюджетної установи, що є важливим елементом ефективного фінансового управління та забезпечення стійкості та розвитку установи.

8. Принцип цілеспрямованості де кошторис повинен бути спрямований на досягнення конкретних цілей та завдань бюджетної установи. Він має враховувати стратегічні пріоритети та використовувати ресурси для реалізації ключових програм та проектів.

9. Принцип граничних можливостей де кошторис повинен враховувати граничні можливості та обмеження фінансових ресурсів. Він має бути реалістичним щодо доступних коштів та визначати пріоритети витрат з урахуванням найважливіших потреб установи.

10. Принцип уніфікації та стандартизації в якому кошторис повинен використовувати стандартизовані методи та підходи до оцінки доходів та видатків. Це дозволяє забезпечити консистентність, порівнянність та об'єктивність фінансових даних.

11. Принцип гнучкості в якому кошторис повинен бути гнучким та здатним до адаптації до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Він має передбачати можливі корективи та дозволяти реагувати на зміни в економічних умовах, законодавстві, політиці та потребах установи [37, С. 60].

12. Принцип управління ризиками: кошторис повинен враховувати потенційні ризики та включати стратегії їхнього управління. Він має передбачати резерви та заходи для забезпечення фінансової стійкості та зниження можливих негативних наслідків.

Ці принципи сприяють належному формуванню та затвердженню кошторису бюджетної установи, забезпечують його ефективність, прозорість та узгодженість з стратегічними цілями та завданнями установи. Вони створюють основу для ефективного фінансового управління та забезпечення стійкого розвитку бюджетної установи.

Зважаючи на принципи формування кошторису бюджетної установи, основною метою практичної частини є розглянути процес формування та затвердження кошторису на конкретному прикладі. Розглянемо такий приклад для кращого розуміння.

Припустимо, що ми розглядаємо кошторис формування коштів для освітньої установи. Для ефективного планування та управління фінансами установи, слід дотримуватися наступних кроків:

Перший крок - визначення мети формування кошторису. Основна мета може включати забезпечення достатніх фінансових ресурсів для надання якісної освіти, покриття витрат на заробітну плату вчителів, покупку необхідного обладнання та матеріалів і т.д.

Другий крок - зібрати вичерпну інформацію про всі джерела доходів, які доступні установі, включаючи державні асигнування, пожертвування, платежі за надання освітніх послуг, спонсорську підтримку тощо. Також потрібно провести аналіз минулих фінансових звітів, виділивши ключові показники та тренди.

Третій крок - на основі зібраної інформації проводиться прогноз доходів на майбутній період. Включає оцінку очікуваних джерел доходів, розрахунок потенційних прибутків від надання освітніх послуг, урахування можливих змін в умовах фінансування та змін в попиті на освітні послуги.

Четвертий крок - ретельно аналізуються всі видатки, пов'язані з діяльністю установи. Включає заробітну плату працівників, витрати на оренду приміщень, придбання необхідного обладнання та матеріалів, утримання та обслуговування інфраструктури тощо.

П'ятий крок - на основі прогнозу доходів та видатків розробляється план розподілу коштів між різними сферами діяльності установи. Наприклад, призначення визначеної суми для заробітної плати, оснащення лабораторій, оновлення навчальних програм тощо.

Шостий крок - після підготовки кошторису його необхідно затвердити відповідними установами чи органами, які відповідають за фінансове

управління. Затверджений кошторис слугує основою для розподілу та управління фінансовими ресурсами установи [44, С. 19].

Сьомий крок - після затвердження кошторису важливо вести постійний моніторинг виконання фінансових показників та аналізувати результати. Дозволяє вчасно виявляти можливі відхилення, коригувати плани та приймати обґрунтовані рішення щодо фінансового управління установою.

Враховуючи ці кроки та принципи формування кошторису бюджетної установи, можна ефективно планувати та управляти фінансами, забезпечуючи стабільність та розвиток установи. Дотримання прозорості, відповідальності та ефективного використання коштів сприяє досягненню поставлених цілей та задоволенню потреб громадян.

Перш ніж перейти до етапів формування кошторису бюджетної установи, важливо охарактеризувати основні принципи, які керують цим процесом. Основні принципи формування кошторису бюджетної установи включають:

- Принцип реалізму де кошторис повинен бути реалістичним і відповідати можливостям установи. Він повинен ґрунтуватися на аналізі фінансових даних та прогнозуванні майбутніх доходів і витрат.
- Принцип пріоритетності де установа повинна визначити пріоритетні напрямки використання коштів і спрямовувати їх на досягнення стратегічних цілей та завдань.
- Принцип ефективності де кошторис повинен спрямовуватися на досягнення найбільш ефективного використання ресурсів та оптимізацію витрат.
- Принцип гнучкості де кошторис повинен мати гнучкість для внесення змін у разі зміни умов або стратегічних цілей установи.
- Принцип прозорості де установа повинна забезпечувати прозорість у формуванні кошторису та використанні коштів, щоб забезпечити відповідність стандартам та нормативним вимогам.

Тепер перейдемо до етапів формування кошторису бюджетної установи:

1. Збір та аналіз фінансових даних

У цьому етапі збираються всі необхідні фінансові дані, включаючи доходи, витрати, активи та зобов'язання установи. Дані аналізуються для встановлення поточного фінансового стану.

2. Визначення доходів

На основі аналізу фінансових даних та прогнозування ринкових умов визначаються очікувані доходи установи. Це можуть бути доходи від надання послуг, продажу товарів, отримання субсидій або інших джерел.

3. Визначення витрат

Після визначення доходів встановлюються очікувані витрати на операційну діяльність установи. Це можуть бути витрати на заробітну плату, закупівлю матеріалів, оплату послуг, оренду приміщень та інші витрати [49, С. 15].

4. Розподіл коштів

На основі доходів та витрат визначається розподіл коштів на різні види діяльності установи. Наприклад, кошти можуть бути спрямовані на розвиток проектів, покращення інфраструктури, забезпечення якості послуг або резервування.

Прикладом може слугувати ситуація де у бюджетній установі, яка надає освітні послуги, етапи формування кошторису можуть включати аналіз минулого фінансового періоду, визначення доходів від плати за навчання, субсидій від уряду та інших джерел, визначення витрат на заробітну плату викладачів, закупівлю навчальних матеріалів та організацію додаткових заходів.

Можливі варіанти формування кошторису бюджетної установи залежать від її специфіки, стратегічних цілей та джерел фінансування.

Основні варіанти формування кошторису включають:

1. Основне джерело доходів

У цьому варіанті формування кошторису бюджетна установа залежить від одного основного джерела доходів, наприклад, державних асигнувань або субсидій. Всі витрати та фінансові плани базуються на цьому основному джерелі.

2. Різноманітні джерела доходів

У цьому варіанті формування кошторису бюджетна установа має різноманітні джерела доходів, такі як платежі за надані послуги, пожертвування, субсидії тощо. Кожне джерело доходу має свої особливості та умови використання [6, С. 180].

3. Проектне фінансування

У цьому варіанті формування кошторису бюджетна установа створює окремі проекти або програми, для яких залучаються фінансові ресурси з різних джерел, таких як дотації, гранти, пожертвування тощо. Кожен проект має свою окрему фінансову структуру та планування.

4. Інноваційні джерела фінансування

У цьому варіанті формування кошторису бюджетна установа залучає кошти з інноваційних джерел, таких як інвестиційні фонди, партнерства з приватними компаніями, спонсорські внески тощо. Це дозволяє установі забезпечувати фінансування для новаторських проектів та розвитку.

Приклади варіантів формування кошторису:

1. Основне джерело доходів

Державний університет формує свій кошторис на основі державних асигнувань, які надаються Міністерством освіти. Всі витрати, такі як зарплати викладачів, придбання лабораторного обладнання та інші, плануються на основі цих асигнувань.

2. Різноманітні джерела доходів

Місцевий культурний центр отримує доходи від продажу квитків на вистави, оренди приміщень для заходів та пожертвувань від спонсорів. Кошторис установи формується на основі прогнозованих надходжень з цих

джерел та планується витрати на підтримку культурних подій та розвиток центру.

3. Проектне фінансування

Медичний дослідницький інститут отримує фінансування для своїх дослідницьких проектів з різних джерел, включаючи гранти від урядових організацій та пожертвування від приватних компаній. Кожен проект має свій окремий кошторис, який включає витрати на проведення досліджень та заробітну плату науковцям.

4. Інноваційні джерела фінансування

Технологічний стартап залучає інвестиційні кошти від венчурних фондів та приватних інвесторів для реалізації свого проекту. Кошторис формується на основі внесків інвесторів та планується витрати на розробку продукту та його маркетинг.

5. Фінансування з міжнародних джерел

Національна неприбуткова організація, що займається розвитком соціальних проектів, отримує фінансування з міжнародних джерел, таких як гранти від міжнародних фондів або допомога від міжнародних організацій. Ці кошти використовуються для реалізації проектів у сфері освіти, охорони здоров'я або розвитку громадських послуг.

6. Громадські пожертвування

Благодійний фонд, який займається підтримкою дітей з неблагополучних сімей, отримує фінансування від громадських пожертвувань. Кошторис фонду формується на основі пожертвувань від приватних осіб та організацій. Зібрані кошти використовуються для надання дітям освітніх та соціальних послуг.

7. Дохід від продажу активів

Промислове підприємство, що здійснює реорганізацію, може отримати дохід від продажу нерухомості або майна, яке вважається зайвим. Ці кошти можуть бути використані для фінансування реорганізаційних заходів, придбання нового обладнання або покриття зобов'язань перед кредиторами [10, С. 15].

8. Партнерство з приватним сектором

Комунальна бібліотека може укласти партнерську угоду з приватною компанією, яка надає фінансову підтримку на розвиток бібліотечних послуг у місті. Угода може передбачати фінансування будівництва нового приміщення, придбання книг та електронних ресурсів, оновлення технічного обладнання тощо.

Ці приклади демонструють різноманітність джерел фінансування, які можуть бути використані при формуванні кошторису бюджетної установи. Вибір конкретного варіанту залежить від цілей, природи діяльності та можливостей установи, що формує кошторис.

Перевірки та затвердження кошторису бюджетної установи є важливим етапом у процесі фінансового управління. Цей процес має на меті переконатися, що кошторис відповідає фінансовим можливостям установи, враховує стратегічні цілі та вимоги фінансової дисципліни.

Перевірки та затвердження кошторису зазвичай проводяться на різних рівнях управління, від внутрішньої аудиторської служби до вищих органів керівництва.

Кошторис повинен відображати стратегічні цілі та пріоритети установи. Він повинен бути узгоджений з місією та визначеними завданнями організації. Наприклад, якщо головною метою установи є покращення якості освіти, то кошторис повинен передбачати достатні видатки на навчальні матеріали, підвищення кваліфікації вчителів та інші заходи, що сприятимуть досягненню цієї мети.

Кошторис повинен бути реалістичним і обґрунтованим. Він повинен відображати реальні можливості установи щодо отримання фінансових ресурсів та виконання запланованих завдань. Усі доходи та витрати повинні бути обґрунтовані, засновані на достовірних даних та прогнозах. Наприклад, при оцінці доходів від пожертвувань необхідно враховувати історію попередніх пожертвувань, ринкові умови та інші фактори, що можуть вплинути на обсяги пожертвувань.

Кошторис повинен забезпечувати фінансову стабільність установи. Він повинен передбачати належне фінансування всіх необхідних видатків та резерви на непередбачені витрати. Крім того, необхідно враховувати платіжну здатність установи, її здатність погашати зобов'язання та забезпечувати стабільність фінансового стану.

Перевірки та затвердження кошторису зазвичай включають такі етапи:

1. Першим етапом є перевірка точності та повноти даних, що використовуються при формуванні кошторису. Це включає аналіз фінансової звітності, статистичних даних, прогнозів тощо. При цьому перевіряється правильність розрахунків, відповідність нормативам та інші важливі аспекти.
2. Другим етапом є аналіз фінансових можливостей установи. Це включає оцінку наявних доходів, можливостей отримання додаткових коштів, здатності фінансувати заплановані видатки тощо. При цьому враховуються внутрішні та зовнішні фактори, які можуть вплинути на фінансові ресурси установи.
3. Після проведення перевірок та аналізу, кошторис обговорюється з відповідними структурними підрозділами та керівництвом. Під час обговорення можуть бути виявлені недоліки, помилки або потреба у коригуванні окремих показників кошторису. Залежно від результатів обговорення, можуть бути внесені зміни до кошторису [36, С. 346].
4. Остаточний етап - затвердження кошторису. Це здійснюється відповідно до процедур та положень, встановлених установою або законодавством. Затверджений кошторис стає основою для планування фінансових ресурсів та контролю за їх використанням протягом фінансового періоду.

Уявімо, що університет формує кошторис на наступний фінансовий рік. В процесі перевірки точності та повноти даних, аудиторська служба перевіряє фінансові звіти за попередні роки, статистичні дані про кількість студентів,

даних про дотації від держави та інші важливі джерела фінансування. Після цього проводиться аналіз фінансових можливостей установи, де оцінюється наявність коштів, потенційні доходи від платних студентів, можливості отримання грантів тощо. Обговорення здійснюється з факультетами та адміністрацією університету, де обговорюються потреби кожного факультету та можливі коригування. На основі цього, затверджується остаточний кошторис, який стає основою фінансового планування та контролю за використанням коштів університету протягом наступного року.

Цей приклад демонструє, які кроки можуть бути зроблені під час процесу перевірки та затвердження кошторису бюджетної установи. Важливо зазначити, що кожна установа може мати власні процедури та особливості у формуванні та затвердженні кошторису, а приклад наданий лише для ілюстрації загальних етапів.

На практиці, процес перевірки та затвердження кошторису бюджетної установи може включати наступні кроки:

9. Перевірка внутрішньої звітності

Установа перевіряє свою внутрішню звітність, включаючи фінансові звіти, бухгалтерські записи та джерела фінансування. Цей етап допомагає забезпечити точність та повноту фінансової інформації, що використовується для формування кошторису.

10. Аналіз прогнозованих доходів

Установа аналізує свої прогнозовані доходи на основі різних джерел, таких як державні асигнування, плата за надані послуги, благодійні внески тощо. Цей аналіз допомагає встановити реалістичні цілі та плани для доходів установи.

11. Визначення очікуваних витрат

Установа визначає очікувані витрати на основі своїх потреб і стратегічних цілей. Це можуть бути витрати на персонал, закупівлю обладнання, утримання приміщень, програми та проекти, розробку та впровадження нових ініціатив тощо.

12. Розподіл бюджету

Установа розподіляє свій бюджет між різними видами витрат та програмами. Це може включати виділення коштів на основні функції установи, розвиток нових проектів, підтримку діючих програм тощо. Розподіл бюджету зазвичай здійснюється на основі пріоритетів та стратегічних цілей установи [21, С. 12].

13. Оцінка фінансової стійкості

Установа оцінює свою фінансову стійкість та здатність виконувати заплановані витрати. Це може включати аналіз рівня фінансових резервів, здатності привертати додаткові кошти, керування ризиками та інші фактори, які можуть вплинути на фінансове здоров'я установи.

14. Затвердження кошторису

Після проведення всіх необхідних аналізів та оцінок, кошторис підлягає затвердженню керівництвом установи або відповідними органами. Затверджений кошторис стає основою для планування та контролю фінансової діяльності установи протягом фінансового періоду.

Для кращого розуміння процесу перевірки та затвердження кошторису бюджетної установи, розглянемо приклад затвердження кошторису освітнього закладу.

Приклад:

1. Огляд внутрішньої звітності

Адміністрація освітнього закладу перевіряє фінансові звіти, бухгалтерські записи та інші джерела фінансування для забезпечення точності та достовірності фінансової інформації.

2. Аналіз прогнозованих доходів

Заклад аналізує свої прогнозовані доходи, такі як державні субвенції, платежі від студентів, спонсорські внески тощо. Наприклад, прогнозується збільшення кількості студентів, що призведе до збільшення платежів за навчання.

3. Визначення очікуваних витрат

Заклад визначає очікувані витрати на основі потреб у навчальному процесі, підтримці інфраструктури, оплаті праці педагогічних працівників та інші. Наприклад, планується впровадження нових навчальних програм та придбання сучасного обладнання для лабораторій.

4. Розподіл бюджету

Заклад розподіляє свій бюджет між різними видами витрат, враховуючи пріоритети та стратегічні цілі. Наприклад, бюджет виділяється на покращення матеріально-технічної бази, підтримку наукових досліджень та розвиток підготовки кадрів.

5. Оцінка фінансової стійкості

Заклад оцінює свою фінансову стійкість, проводить аналіз фінансових резервів, ризиків та можливостей привернення додаткових коштів. Наприклад, розглядається можливість отримання грантів або спонсорської підтримки для реалізації освітніх проектів.

6. Затвердження кошторису

Після всіх аналізів та оцінок, кошторис підлягає затвердженню директором освітнього закладу або відповідними органами. Затверджений кошторис стає основою для планування та контролю фінансової діяльності закладу протягом навчального року.

Цей приклад демонструє, як процес перевірки та затвердження кошторису може бути застосований у сфері освіти. Проте, кожна бюджетна установа має свою власну специфіку та процедури, які можуть варіюватись в залежності від контексту та правил, що регулюють фінансову діяльність.

Керування виконанням кошторису бюджетної установи являє собою важливий етап фінансового управління. Цей процес включає в себе моніторинг, контроль та аналіз фактичного виконання кошторису з метою забезпечення ефективного використання коштів та досягнення стратегічних цілей установи. Для кращого розуміння, розглянемо основні етапи керування виконанням кошторису:

1. Керівництво установи та фінансовий відділ відстежують фінансові показники, такі як доходи, витрати, залишки на рахунках, рух коштів тощо. Це дозволяє вчасно виявляти будь-які відхилення від запланованих показників та приймати відповідні корективи.
2. Фінансовий аналіз допомагає виявити причини відхилень між запланованими та фактичними показниками. Наприклад, якщо витрати перевищують заплановані значення, необхідно визначити причини цього та розробити стратегії зменшення витрат.
3. На основі аналізу відхилень від запланованих показників приймаються корективні заходи. Це можуть бути зміни в бюджетних призначеннях, перерозподіл ресурсів, пошук додаткових джерел фінансування або зменшення невиправданих витрат.
4. Установа забезпечує своєчасну та точну фінансову звітність, яка дає змогу порівняти фактичні показники з запланованими. Це допомагає оцінити результати виконання кошторису та прийняти рішення щодо подальшого фінансового управління.
5. Крім порівняння фактичних та запланованих показників, проводиться аналіз ефективності використання коштів. Це оцінка відношення доходів до витрат, рентабельності проектів або програм, ефективності використання ресурсів тощо [5, С. 21].
6. На основі аналізу та оцінки результатів виконання кошторису приймаються рішення щодо внесення коректив у майбутнє планування. Це можуть бути зміни в бюджетних показниках, перегляд стратегічних цілей або впровадження нових підходів до фінансового управління.

Для кращого розуміння процесу керування виконанням кошторису, розглянемо приклад з бюджетною установою - державним медичним закладом. Нехай запланований бюджет на рік складає 10 млн. грн. Основні етапи керування виконанням кошторису можуть бути наступними:

Кожен місяць проводиться аналіз фактичних доходів та витрат. У цьому прикладі, за перший квартал, фактичні доходи складають 2,5 млн. грн., а витрати - 1,8 млн. грн. Аналізуючи відхилення, виявляється, що доходи нижчі на 10% порівняно з запланованими значеннями, але витрати також зменшилися на 15%. Причиною можуть бути зменшення обсягів надання медичних послуг через пандемію COVID-19. З метою збалансування кошторису та забезпечення фінансової стійкості, приймаються заходи, такі як пошук додаткових джерел фінансування, оптимізація витрат та залучення фінансової підтримки від держави. Звіти про фінансовий стан установи складаються та представляються керівництву. Здійснюється порівняння фактичних показників з запланованими для оцінки виконання кошторису. Проводиться аналіз ефективності використання коштів, наприклад, рентабельності проведених медичних послуг або вартості надання однієї послуги на пацієнта. На основі аналізу та оцінки результатів, приймаються рішення щодо коректив у майбутнє планування. Наприклад, зміна стратегічних цілей, перегляд бюджетних призначень або застосування ефективніших методів фінансового управління.

Цей приклад ілюструє основні етапи керування виконанням кошторису бюджетної установи та важливість систематичного аналізу та контролю фінансових показників для досягнення фінансової стійкості та ефективного використання ресурсів [12, С. 14].

2.3. Виконання кошторису бюджетної установи за доходами і видатками

Виконання кошторису бюджетної установи за доходами і видатками є важливим етапом фінансового управління. Цей процес включає моніторинг та контроль за реалізацією запланованих доходів та видатків, а також вжиття заходів для забезпечення дотримання фінансових показників та досягнення поставлених цілей.

Основні етапи виконання кошторису бюджетної установи за доходами і видатками включають:

15. Моніторинг доходів

Виконання кошторису розпочинається зі збору та аналізу фактичних доходів, отриманих установою. Це можуть бути доходи від надання послуг, продажу товарів, зовнішніх джерел фінансування або інших джерел. Моніторинг забезпечує контроль за досягненням запланованих доходів та виявленням відхилень.

16. Контроль витратків

Поряд з моніторингом доходів, важливо також контролювати витрати бюджетної установи. Це охоплює аналіз фактичних витратків, які включають витрати на зарплати, матеріали, послуги, амортизацію та інші операційні витрати. Контроль допомагає виявити незаплановані витрати або неефективне використання ресурсів та вжити відповідні заходи для їх оптимізації.

17. Аналіз виконання

Проведення аналізу виконання кошторису дозволяє порівняти фактичні доходи і видатки зі запланованими показниками. Це допомагає виявити відхилення та визначити причини їх виникнення. Наприклад, якщо фактичні доходи перевищують заплановані, можливо, установа успішно реалізує свої послуги або товари і може розглянути можливість розширення діяльності. З іншого боку, якщо видатки перевищують заплановані, може бути потреба в управлінні витратами та здійсненні заходів для зниження надмірних витрат.

18. Корекція плану

На основі аналізу виконання кошторису можуть бути запропоновані корективи до планування. Це може включати зміни у розподілі ресурсів, перегляд планованих доходів та видатків, впровадження заходів для оптимізації витрат або залучення додаткових джерел фінансування.

19. Звітність

Виконання кошторису супроводжується підготовкою звітів про фінансовий стан бюджетної установи. Ці звіти представляються керівництву та органам фінансового контролю. Звіти включають інформацію про фактичні

доходи та видатки, аналіз виконання, відхилення від плану та запропоновані заходи для подальшого управління фінансовими ресурсами [26, С. 19].

Ці етапи допомагають забезпечити ефективне виконання кошторису бюджетної установи за доходами і видатками, контроль над фінансовими показниками та забезпечення досягнення поставлених фінансових цілей.

Виконання кошторису бюджетної установи за доходами і видатками є важливим аспектом фінансового управління. Кошторис представляє собою план доходів та видатків, який розробляється на підставі поточних фінансових потреб установи.

Щоб виконати кошторис, необхідно здійснювати наступні кроки:

1. Збір необхідних даних про очікувані доходи та видатки установи. Це може включати збір інформації про попередні роки, прогнозування майбутніх доходів та видатків, аналіз законодавчих норм та інших факторів, що можуть впливати на фінансове становище установи.
2. На основі зібраних даних розробляється кошторис, в якому визначаються очікувані доходи та видатки на певний період часу. Кошторис повинен бути реалістичним і відображати фінансові можливості установи.
3. Після розробки кошторису він підлягає затвердженню відповідними органами установи або контролюючими органами.
4. Коли кошторис затверджений, починається його виконання. Установа повинна здійснювати заходи для забезпечення доходів відповідно до запланованих цифр та контролювати витрати, щоб вони відповідали запланованим рівням.
5. Протягом виконання кошторису необхідно здійснювати моніторинг доходів та видатків установи. Це допоможе виявити будь-які відхилення від запланованих цифр і при потребі вжити відповідних заходів для коригування ситуації.

6. По закінченні фінансового періоду виконання кошторису проводиться аналіз результатів. Це дозволяє оцінити ефективність фінансового управління, виявити проблемні сфери та прийняти заходи для поліпшення фінансової дисципліни.

Виконання кошторису є процесом, який потребує систематичного контролю та управління фінансовими ресурсами установи. Це допомагає забезпечити фінансову стабільність та здатність установи виконувати свої функції і завдання.

Якщо під час аналізу виявлено значні відхилення між фактичними результатами та запланованими цифрами, може знадобитися коригування кошторису. Це може включати зміну прибуткових та витратних статей, перегляд планованих проектів чи програм, а також врахування нових обставин чи факторів.

Один з ключових аспектів виконання кошторису - ефективне управління видатками. Установа може здійснювати раціоналізацію витрат, шляхом оптимізації бюджетних позицій, контролювання надмірних витрат, перегляду договорів з постачальниками, впровадження енергозберігаючих заходів тощо.

Якщо виконання кошторису виявляється проблематичним через недостатність доходів або несподівані витрати, установа може розглядати можливості мобілізації додаткових ресурсів. Це може включати пошук додаткових джерел фінансування, залучення зовнішніх фінансових джерел, залучення спонсорів або здійснення інших заходів для збільшення фінансових потоків.

Установа повинна забезпечувати систему звітності, яка дозволяє відстежувати інформацію про виконання кошторису. Регулярні звіти допомагають керівництву установи оцінити стан фінансів, виявити проблеми та прийняти відповідні рішення. При необхідності може бути проведений перегляд кошторису з метою внесення змін та удосконалення фінансового планування [48, С. 18].

Виконання кошторису бюджетної установи за доходами і видатками є постійним процесом, який вимагає уваги, контролю та гнучкості. Регулярне моніторинг та аналіз фінансових результатів допомагають забезпечити ефективне фінансове управління та досягнення поставлених фінансових цілей.

Ось декілька прикладів виконання кошторису бюджетної установи за доходами і видатками:

У муніципалітеті заплановано отримати дохід у розмірі 1 млн доларів від податків на нерухомість. Протягом фінансового періоду вдалося зібрати 900 000 доларів, що становить 90% запланованого доходу. У звіті про виконання кошторису вказується цей факт, а також аналізуються причини недосягнення запланованого рівня доходу. Наприклад, можуть бути зазначені економічні фактори, недоліки в системі збору податків або зменшення кількості нових будівництв.

У державному університеті заплановано видатки в розмірі 2 млн доларів на покриття зарплат працівників. Після аналізу фінансових результатів виявлено, що витрати на зарплати складають 2,2 млн доларів, що перевищує заплановану суму на 200 000 доларів або 10%. В звіті про виконання кошторису зазначається це відхилення та проводиться аналіз причин. Наприклад, можуть бути вказані збільшення кількості персоналу, зростання зарплат або недостатнє контролювання витрат.

В медичному закладі спостерігається збільшення попиту на послуги, що вимагає додаткових витрат. Під час аналізу результатів виконання кошторису виявлено, що заплановані видатки на медичне обладнання не вистачають для задоволення потреб закладу. Установа вирішує коригувати кошторис, збільшуючи бюджет на закупівлю необхідного обладнання та надаючи додаткові ресурси для забезпечення потреб медичного персоналу.

У цій таблиці вказані планові та фактичні значення за кожним видом доходів і видатків, а також відхилення фактичних значень від планових.

Таблиця 2.1

Виконання кошторису бюджетної установи за доходами і видатками

Вид доходів/видатків	Планові значення	Фактичні значення	Відхилення
Доходи від операцій	100 000	110 000	+10 000
Субсидії	50 000	50 000	0
Інші доходи	20 000	18 000	-2 000
Всього доходів	170 000	178 000	+8 000
Заробітна плата	70 000	75 000	+5 000
Оренда приміщень	30 000	28 000	-2 000
Електроенергія	10 000	12 000	+2 000
Матеріали	20 000	18 000	-2 000

Продовження табл. 2.1

Інші видатки	10 000	10 000	0
Всього видатків	140 000	143 000	+3 000
Прибуток (збиток)	30 000	35 000	+5 000

Наприклад, доходи від операцій планувалися на рівні 100 000 грн, а фактично склали 110 000 грн, що є відхиленням в бік збільшення на 10 000 грн. Аналогічно, для інших видів доходів і видатків вказані їх планові та фактичні значення та відхилення. Останній рядок таблиці вказує на плановий та фактичний прибуток (збиток) і відображає різницю між ними.

РОЗДІЛ 3

ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ КОШТОРИСУ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

3.1. Проблеми фінансування бюджетних установ та виконання кошторису

Проблеми фінансування бюджетних установ та виконання кошторису можуть виникати з різних причин. Ось кілька загальних проблем, з якими можуть стикатися бюджетні установи:

1. Бюджетні установи можуть мати недостатній обсяг фінансування для виконання своїх функцій та завдань. Це може бути наслідком обмеженості бюджетних асигнувань, змін в економічних умовах, скорочення державного фінансування або недостатньої уваги до потреб установи з боку управління.
2. Іноді кошти, які були заплановані для бюджетної установи, можуть затримуватися або не надходити вчасно. Це може створювати проблеми з покриттям видатків та виконанням запланованих проектів.
3. Економічні та фінансові зміни, такі як інфляція, зміни в обсязі податкових надходжень або зміна регуляторного середовища, можуть вплинути на фінансове становище бюджетних установ. Вони можуть змінювати доходи та видатки, що може впливати на виконання кошторису [33, С. 11].
4. Фактичні доходи та видатки можуть відрізнятись від запланованих. Це може створювати проблеми з виконанням кошторису та може вимагати коригування бюджетних планів або пошуку додаткових ресурсів.
5. Недостатня ефективність в управлінні фінансовими ресурсами може призводити до проблем з виконанням кошторису. Неправильне планування, неефективне використання ресурсів,

недостатня контроль та нагляд можуть сприяти фінансовим проблемам установи.

Ці проблеми можуть мати негативний вплив на виконання кошторису бюджетної установи. Для їх вирішення можуть бути запроваджені заходи, такі як перегляд бюджетних пріоритетів, пошук додаткових джерел фінансування, ефективне управління ресурсами та підвищення фінансової дисципліни.

Залежно від конкретних проблем, що виникають у виконанні кошторису, можуть бути прийняті такі додаткові заходи:

- Підвищення ефективності

Установа може зосередитися на збільшенні ефективності своїх операцій та використанні ресурсів. Це може включати перегляд процесів та процедур з метою зниження витрат, оптимізацію розподілу ресурсів, автоматизацію деяких рутинних завдань та вдосконалення управління проектами.

- Розширення джерел фінансування

Установа може розглянути можливості розширення джерел фінансування. Наприклад, це може бути пошук додаткових грантів або субсидій, залучення спонсорів, розвиток фонду пожертвувань або комерційних джерел доходів.

- Фінансове планування і контроль

Важливо мати чітке фінансове планування та здійснювати постійний контроль за виконанням кошторису. Регулярний моніторинг фінансових результатів та порівняння їх зі запланованими цифрами допоможуть виявити відхилення та прийняти необхідні коригувальні заходи [22, С. 14].

- Залучення зацікавлених сторін

Установа може співпрацювати зі зацікавленими сторонами, такими як місцева громада, бізнес-партнери, некомерційні організації тощо, з метою спільного фінансування та реалізації проектів.

- Удосконалення фінансової управлінської системи

Модернізація фінансової управлінської системи може сприяти ефективному виконанню кошторису. Це може включати впровадження нових

технологій, фінансового програмного забезпечення, автоматизованої звітності та контролю за фінансовими процесами.

Ці заходи можуть допомогти вирішити проблеми фінансування бюджетних установ та поліпшити виконання кошторису. Важливо пам'ятати, що кожна установа має свої унікальні фінансові потреби, тому можуть бути необхідні індивідуальні підходи та стратегії для їх вирішення.

Ось кілька практичних кроків, які бюджетні установи можуть вжити для вирішення проблем фінансування та виконання кошторису:

Почніть з детального аналізу фінансового стану установи. Оцініть доходи та видатки за попередні періоди, виявіть причини відхилень від запланованих цифр, ідентифікуйте основні проблемні області.

Розгляньте можливість перегляду бюджетних пріоритетів та перерозподілу ресурсів. Визначте ключові завдання та проекти, які мають найбільший вплив на місію та цілі установи, та забезпечте їхна пріоритетне фінансування.

Розгляньте можливості залучення додаткових джерел фінансування. Це може включати подання заявок на гранти та субсидії, співпрацю з бізнес-партнерами або некомерційними організаціями, розвиток фонду пожертвувань або комерційних джерел доходів.

Постарайтеся підвищити ефективність використання ресурсів установи. Розгляньте можливості для зниження витрат, оптимізації процесів та використання нових технологій. Зосередьтеся на ефективному управлінні запасами, контролі над витратами та удосконаленні процедур закупівель.

Забезпечте регулярний моніторинг фінансових результатів та порівняння їх зі запланованими показниками. Визначте ключові показники ефективності та встановіть механізми контролю, щоб вчасно виявляти відхилення та приймати коригувальні заходи [1, С. 224].

Співпрацюйте зі зацікавленими сторонами, такими як місцева громада, бізнес-партнери, філантропічні організації тощо. Розгляньте можливості спільного фінансування проектів або партнерства у реалізації спільних цілей.

Періодично оновлюйте кошторис з урахуванням нових обставин та змін у фінансових умовах. Будьте готові до коригування планів та внесення змін у видатки та прибутки.

Ці практичні кроки можуть сприяти поліпшенню фінансування бюджетних установ та виконанню кошторису. Важливо мати стратегічне бачення, враховувати особливості своєї установи та постійно вдосконалювати фінансове управління.

Декілька прикладів заходів, які відомі підприємства вживали для вирішення проблем фінансування та виконання кошторису:

Apple вдосконалила свою стратегію управління запасами та логістичні процеси, що дозволило знизити витрати на складське утримання та оптимізувати поставки. Вони також успішно розширюють свою глобальну присутність та залучають нових клієнтів, що забезпечує додаткові джерела прибутку.

General Electric зосередився на портфелі бізнесу, продажу неядерних активів та реструктуризації своїх операцій. Ці заходи допомогли підприємству знизити заборгованість та поліпшити фінансові показники.

Ford Motor Company здійснила стратегічну переорієнтацію на виробництво популярних позашляховиків та електромобілів. Це дозволило компанії збільшити прибуток та залучити додаткові інвестиції в екологічно чисті технології.

Walmart впровадив програму збереження енергії та зниження витрат. Вони активно використовують сонячну енергію, енергоефективне освітлення та системи управління енергоспоживанням, що дозволило значно знизити витрати на енергію та покращити фінансові результати.

Google активно інвестує в дослідження та розвиток нових технологій, таких як штучний інтелект та хмарні рішення. Це не лише забезпечує їм конкурентну перевагу, але й створює додаткові джерела прибутку та розширює їхню ринкову присутність.

Ці приклади показують, як відомі підприємства вживають різноманітні стратегії для вирішення проблем фінансування та виконання кошторису. Кожна компанія має свої унікальні виклики, тому вони розробляють індивідуальні підходи для досягнення своїх цілей [9, С. 15].

3.2. Методи оптимізації фінансування бюджетної установи за доходами і видатками

Оптимізація фінансування бюджетної установи за доходами і видатками є важливим аспектом ефективного фінансового управління.

Розгляньте можливість розширення джерел доходів установи. Залежно від типу установи це можуть бути гранти, пожертвування, платні послуги, спонсорські угоди або комерційні джерела прибутку. Диверсифікація доходів допоможе зменшити ризик втрати фінансування від одного джерела.

Оцініть свій активний портфель та постарайтеся максимізувати їхню ефективність. Це може включати розгляд можливостей для збільшення доходу з інвестицій, перегляд страхових полісів, оптимізацію управління нерухомістю та інше.

Ретельно проаналізуйте всі видатки установи і зверніть увагу на можливості їх оптимізації. Перегляньте контракти з постачальниками, проведіть переговори щодо умов закупівель, займайтеся активним контролем витрат та впроваджуйте ефективні бюджетні процеси.

Зосередьтеся на ефективному управлінні запасами, щоб знизити затрати на їх утримання та оптимізувати процеси постачання. Аналізуйте попит та прогнозуйте потреби, раціоналізуйте запаси та використовуйте системи управління запасами для забезпечення ефективного використання ресурсів.

Розгляньте можливість використання сучасних технологій для автоматизації фінансових процесів та покращення ефективності. Електронне ведення обліку, використання спеціалізованих програмних рішень та

автоматизація рутинних завдань можуть знизити робочу навантаженість та збільшити точність обліку фінансових операцій.

Ці методи можуть допомогти бюджетній установі оптимізувати фінансування, збільшити доходи та ефективно використовувати видатки. Варто враховувати особливості конкретної установи та здійснювати аналіз її фінансових процесів для знаходження найбільш ефективних рішень.

Ось кілька цікавих фактів, пов'язаних з оптимізацією фінансування бюджетних установ за доходами і видатками:

Згідно з дослідженням McKinsey, компанії, які активно займаються оптимізацією своїх фінансових процесів, можуть знизити свої витрати на 20-30%.

За даними аудиторської компанії Deloitte, використання ефективних технологій у фінансовому управлінні може призвести до зменшення часу на обробку фінансової інформації на 50% і зниження кількості помилок на 90%.

У 2019 році Walmart ввів систему управління запасами за допомогою штучного інтелекту. Завдяки цьому вони змогли знизити рівень запасів на 12-15%, що призвело до економії близько \$2 мільярдів.

Відома міжнародна компанія Procter & Gamble використовує ефективну стратегію диверсифікації доходів. Вони розширили свій продуктивний портфель, включаючи як преміальні, так і економ-сегменти, що дозволило їм залучати ширший спектр клієнтів та стабілізувати свої доходи.

Компанія Google активно використовує системи хмарних обчислень для зниження витрат на обслуговування великого масштабу даних. Вони орендують обчислювальні потужності у провідних хмарних платформах, що дозволяє їм ефективно використовувати ресурси та зменшити витрати на обладнання.

Ці цікаві факти показують, як впровадження стратегій оптимізації фінансування та використання ефективних методів може мати значний вплив на фінансову стабільність та успішність підприємств.

Кроки, які можна вжити для оптимізації фінансування бюджетної установи за доходами і видатками:

1. Ретельно проаналізуйте фінансовий стан установи, включаючи доходи, витрати, активи та заборгованості. Виявіть області, де можна покращити ефективність та знизити витрати.
2. Розробіть детальний бюджетний план, який відображає доходи та видатки на певний період часу. Встановіть реалістичні цілі та приділіть увагу пріоритетним напрямкам, щоб оптимізувати використання ресурсів.
3. Розгляньте можливості розширення джерел доходів, наприклад, за допомогою партнерств, спонсорських угод, продажу товарів або послуг. Це допоможе зменшити ризик залежності від одного джерела та збільшить потенційні доходи.
4. Запроваджуйте ефективні механізми збору доходів, такі як електронні платежі, автоматизовані системи виставлення рахунків, управління абонементами тощо. Це збільшить швидкість та точність збору доходів та зменшить втрати через несвоєчасну оплату.
5. Аналізуйте всі видатки установи та шукайте можливості для їх оптимізації. Перегляньте контракти з постачальниками, використовуйте конкурентні торги, переговорюйте умови закупівель та зосередьтеся на стратегічно важливих витратах.
6. Розгляньте можливості зменшення витрат на енергію та воду, наприклад, шляхом використання енергоефективних пристроїв та систем управління енергоспоживанням. Це допоможе знизити витрати та позитивно позначиться на довгостроковій фінансовій стабільності.
7. Включайте співробітників у процес оптимізації фінансування, стимулюйте їх до ідей щодо економії та ефективного використання

ресурсів. Вони можуть мати цінний внесок у виявленні можливостей для збільшення доходів та зниження витрат.

Ці практичні кроки можуть бути використані для оптимізації фінансування бюджетної установи та забезпечення більш ефективного використання ресурсів. Варто ретельно аналізувати свою установу та знаходити індивідуальні рішення, які відповідають її потребам та цілям.

Приклади методів оптимізації фінансування бюджетної установи за доходами і видатками:

- Удосконалення процесу управління запасами

Наприклад, у роздрібній мережі можна використовувати методи Just-in-Time (JIT), які дозволяють знизити рівень запасів до мінімуму, забезпечуючи доставку товарів лише тоді, коли вони реально потрібні. Це допоможе зменшити витрати на зберігання і уникнути непотрібної заборгованості [18, С. 289].

- Ефективне управління кредиторською та дебіторською заборгованістю

Підприємство може оптимізувати свої фінансові потоки шляхом покращення управління кредиторською та дебіторською заборгованістю. Наприклад, шляхом скорочення строків оплати кредиторам або встановлення строгих політик стягнення платежів від клієнтів.

- Автоматизація фінансових процесів

Впровадження спеціалізованих програмних рішень для автоматизації фінансових процесів може покращити ефективність та точність обліку. Наприклад, використання програмного забезпечення для автоматичного формування звітів, операційного обліку та контролю бюджету.

- Раціоналізація витрат

Аналізуйте всі видатки та шукайте можливості для їх раціоналізації. Наприклад, перегляньте контракти з постачальниками і використовуйте конкурентні торги для отримання більш вигідних умов закупівель. Також

розгляньте можливість об'єднання певних процесів або послуг для зниження витрат.

– Пошук нових джерел доходів

Розгляньте можливість розширення джерел доходів. Наприклад, установа може розвивати нові продукти або послуги, розширювати свою аудиторію, встановлювати партнерські відносини або залучати спонсорів. Це допоможе збільшити потоки доходів та забезпечити фінансову стабільність.

Ці приклади демонструють декілька методів оптимізації фінансування бюджетної установи, які можуть бути використані для досягнення кращої фінансової ефективності та успішності. Варто враховувати особливості конкретної установи та залежно від цього застосовувати відповідні методи оптимізації.

Таблиця 3.1

Приклади методів оптимізації фінансування бюджетної установи за доходами і видатками на основі відомих підприємств

Підприємство	Метод оптимізації	Опис
Google	Раціоналізація витрат	Google активно раціоналізує витрати, шляхом пошуку ефективних рішень, оцінки потреб та скорочення непотрібних витрат.
Amazon	Диверсифікація доходів	Amazon розширює свої доходи, пропонуючи різноманітні послуги та продукти, такі як хмарні обчислення, електронна комерція та стрімінгові сервіси.

Продовження табл. 3.1

Apple	Ефективне управління запасами	Apple використовує метод Just-in-Time (JIT), що дозволяє зменшити рівень запасів та забезпечити постачання компонентів лише в потрібний момент.
Microsoft	Автоматизація фінансових процесів	Microsoft впроваджує спеціалізовані програмні рішення для автоматизації обліку та контролю фінансових процесів, що допомагає знизити ризики та покращити ефективність.
Coca-Cola	Пошук нових джерел доходів	Coca-Cola розширює свої джерела доходів шляхом входження на нові ринки, випуску нових продуктів та укладання спонсорських угод.

Ця таблиця надає приклади відомих підприємств та методів, які вони використовують для оптимізації фінансування за допомогою раціоналізації витрат, диверсифікації доходів, ефективного управління запасами, автоматизації фінансових процесів та пошуку нових джерел доходів. Ви можете використовувати ці методи як вихідну точку для аналізу та оптимізації фінансових процесів своєї бюджетної установи [38, С. 6].

РОЗДІЛ 4

АНАЛІЗ ЗВІТНОСТІ ПРО ВИКОНАННЯ КОШТОРИСУ ГУ ДЕРЖПРОДСПОЖИВСЛУЖБИ В М. КИЄВІ

4.1. Аналіз організаційно-правових характеристик ГУ

Держпродспоживслужби в м. Києві

Національне агентство з питань виробничо-споживчих послуг утворено згідно з постановою ЦВУ від 10 вересня 2014 року № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади». «Національний регламент виробництва та споживання послуг» затверджений постановою КМУ № 667 від 2 вересня 2015 року. Постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1092 утворено територіальний орган державного виробничого та побутового обслуговування населення.

Відповідно до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12 квітня 2017 року № 209 офіційно визнано Положення про безпечність харчових продуктів та захисту споживачів у місті Києві Голодержслужби України.

З метою забезпечення фінансування виробництва та споживання послуг у країні прийнято розпорядження КМУ від 27.01.2016 р. №76. Структуру Держпродспоживслужби затверджено та погоджено Міністром земельної політики та продовольства України. Штатний розпис та кошторис особового складу Держпродспоживслужби затверджуються за погодженням з Мінфіном.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2016 року № 260-р «Державна служба з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів», Держпродспоживслужба офіційно розпочала роботу та приступила до виконання своїх обов'язків. функції.

Головне управління Держпродспоживслужби в м. Києві є компетентною установою Держпродспоживслужби і входить до складу Держпродспоживслужби.

До головних органів управління входять установи та організації на території міста Києва, що належать до сфери державного управління виробництвом і споживанням. Голова ОДА міста Києва координує діяльність головних органів управління та сприяє їм у виконанні покладених на орган завдань.

Центральний орган Держпродспоживслужби розташований у місті Києві та забезпечує реалізацію державної політики відповідно до покладених на нього завдань, а саме:

1) Ветеринарні препарати та безпечність харчових продуктів:

Забезпечує здійснення державного ветеринарно-санітарного нагляду (контролю), державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, захист території України від збудників хвороб, зокрема що надходять з територій інших країн або карантинних зон небезпечні хвороби, занесені до списку Міжнародного бюро хвороб тварин (далі - Всесвітня організація охорони здоров'я тварин);

2) У частині загальнодержавного контролю за дотриманням законодавства про охорону здоров'я:

Виконувати законодавство про охорону здоров'я та національну політику для запобігання та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення;

3) сфера нагляду (контролю) системи інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу;

4) у частині державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про захист прав споживачів (у тому числі споживачів виробів з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння);

5) національне поле ринкового нагляду;

6) поле нагляду за вимірюваннями;

7) дотримуватись вимог щодо формування, формування та застосування загальнодержавних цін;

8) здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням туристичної діяльності вимог законодавства в межах повноважень, визначених законом;

Повноваження Генеральної дирекції поширюються на територію міста Києва.

Отже, вивчивши загальну інформацію про Київський держпродспоживслужби, можна зробити висновок, що головне управління Київського держпродспоживслужби відповідає за реалізацію державної політики у таких сферах, як ветеринарна медицина. Безпека лікарських засобів та харчових продуктів, гігієнічний контроль, інженерно-технічне забезпечення агропромислового комплексу, захист прав споживачів, ринковий нагляд, метрологічний нагляд, дотримання вимог державного регулювання цін.

Одним із найважливіших елементів внутрішнього середовища організації є структура її управління. Організаційна структура визначає: розподіл завдань між різними відділами і філіями організації; здатність відділів і підрозділів вирішувати певні завдання; загальну взаємодію між відділами і підрозділами. Організаційна структура безпосередньо впливає на реалізацію інституційної стратегії, взаємодію із зовнішнім середовищем та ефективно вирішення поставлених завдань.

Організаційна структура управління державними установами заснована на принципі підкорення підлеглих начальникам. Сутність управління полягає в зборі, обробці, зберіганні та поширенні інформації у вигляді планів, програм, типових нарядів-завдань, які містять детальну інформацію про права та обов'язки виконавців, їх завдання, необхідні технічні, економічні та інформації. соціальні обмеження.

До складу Головного управління Держпродспоживслужби міста Києва входять директор, перший заступник директора, заступники директора, відділи та управління.

1. До складу відділу безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини входять:

- Відділ безпеки харчових продуктів;
- Відділ організації роботи по хворобах тварин;

2. До органів державного нагляду за дотриманням санітарних норм в основних сферах виробництва і споживання послуг міста Києва належать:

- Санітарно-епідеміологічний нагляд та організація роботи епідеміологічних відділень;
- Відділ екологічної безпеки;
- Територіальне управління охорони здоров'я.

3. До складу Управління у справах захисту прав споживачів Держпродспоживслужби м. Києва входять:

- Органи контролю за торгівлею;
- Контрольні відділи у сфері інжинірингу та послуг;
- Відділ ринкового нагляду
- Відділ вимірювального нагляду;
- Відділ контролю за рекламою та відділ антитютюнового комплаєнсу.

4. До складу Управління організації та інформаційного забезпечення Держпродспоживслужби м. Києва входять:

Відділ документообігу;

Відділ організаційно-аналітичного забезпечення діяльності та контролю;

- Управління юридичним забезпеченням;
- Відділ претензійно-позовної роботи;
- Відділ розгляду звернень громадян та отримання публічної інформації;
- Відділ економіки, бухгалтерського обліку та звітності.

5. До складу Управління реєстрації сільгосптехніки Держпродспоживслужби м. Києва входять:

- Мінекономіки;
- Відділ підтримки користувачів та інженерної інфраструктури;
- Головний експерт з питань запобігання та виявлення корупції;
- Головний спеціаліст з внутрішнього аудиту.

Нормативно-правову базу, що регулює діяльність ГУНП в м. Києві, складають велика кількість документів, а саме Конституція України, Кодекси законів України (Про адміністративні правопорушення, Водний кодекс України, Земельний кодекс України, Закони України «Про адміністративні правопорушення»). Підпільний кодекс України, Податковий кодекс України, Кодекс законів про працю України, Господарський кодекс України); Закони України, починаючи з Єдиного закону; Укази Президента України; Постанови Кабінету Міністрів України; Накази Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України; Накази Міністерства земельної політики та продовольства України; Накази Державної ради ветеринарної медицини України; Накази Міністерства охорони здоров'я Накази; Накази Міністерства транспорту України; Накази Головний державний ветеринарний інспектор

України; Державні санітарні норми і правила, санітарно-гігієнічні правила; Постанови Державної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг; Накази Міністерства інфраструктури України.

Отже, досліджуючи організаційну структуру ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві, можна зробити висновок, що ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві базується на принципі підпорядкування нижчих установ вищим. -установи рівня. Це забезпечує ефективне управління та контроль завдань. До складу Держпродспоживслужби в м. Києві входять відділи та управління, що спеціалізуються на окремих напрямках діяльності.

4.2. Фінансово-економічні показники діяльності ГУ

Держпродспоживслужби в м. Києві

Державна установа, яка здійснює державний нагляд (управління) за дотриманням законодавства у сфері захисту прав споживачів, безпечності харчових продуктів, побутових товарів та інших товарів і послуг, розташована в Києві, є Держпродспоживслужбою.

Основним напрямом господарсько-фінансової діяльності Держпродспоживслужби міста Києва є забезпечення виконання функцій і завдань держави, встановлених законом. Тобто наступним чином:

1. проводити просвітницьку та профілактичну діяльність щодо захисту прав споживачів.
2. реєстрація суб'єктів господарювання, які займаються виробництвом та реалізацією продовольчих та господарських товарів
3. аналіз ринку продовольчих товарів, господарських товарів та інших товарів і послуг для виявлення недобросовісних підприємств.

4. організація роботи з видачі дозволів на реалізацію продовольчих та побутових товарів.
5. здійснити контроль за дотриманням вимог ЗУ «Про захист прав споживачів» при реалізації харчових продуктів та побутових товарів.

Метою діяльності Держпродспоживслужби міста Києва є не отримання прибутку, а надання нематеріальних послуг, нематеріальні послуги, які надає бюджетна установа, відрізняються від будь-якої готової продукції, не є носіями матеріальних утворень і не мають запасів. Об'єктом аналізу діяльності бюджетних установ є господарські засоби, розподілені за складом і розміщенням, джерелами утворення та призначенням у процесі непродуктивного споживання.

Оцінимо склад, структуру та динаміку необоротних активів сфери послуг виробництва та споживання Київської держави у 2020-2022 роках. Спочатку проведемо аналіз складу та динаміки основного капіталу з метою виявлення методів і динаміки. Резерви підвищення ефективності використання основних фондів сфери послуг виробництва та споживання Київської держави. Для зручності розберемо склад, структуру та динаміку ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві в таблиці 4.1

Протягом аналізованого періоду вартість основного капіталу ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві зростала. Так, необоротні активи протягом 2020-2022 рр. збільшились на 11,38%, що на 221322 тис. грн. більше в грошовому вираженні.

Таблиця 4.1 свідчить, що найбільшу частку необоротних активів ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві складають основні засоби. Їх питома вага в складі основного капіталу у 2020 році становила 91,79%. Протягом аналізованого періоду їх кількість зросла у абсолютному значенні на 170930 тис. грн., що може свідчити про прагнення розширити свою

господарську діяльність. Однак питома вага основних засобів у 2022 році знизилась до 90,3% всіх необоротних активів.

Таблиця 4.1

Оцінка складу, структури та динаміки необоротних активів ГУ
Держпродспоживслужби в м. Києві за 2020-2022 рр.

Показники	2020		2021		2022		Відхилення 2022 до 2020	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	абсо л., тис. грн.	Відн., %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Нематеріальні активи:								
залишкова варт.	1082 1	0,5 6	8155	0,40	10940	0,51	119	1,10
первісна вартість	3387 4	х	37587	х	47059	х	1318 5	38,92
накопичена амортизація	- 2305 3	х	-29432	х	-36119	х	- 1306 6	56,68
2. Незавершене будівництво	1371 59	7,0 5	70909	3,49	82327	3,80	- 5483 2	-39,98

3. Основні засоби:								
залишкова вартість	1784 516	91, 7	189255 8	93,0 8	1955446	90,3	1709 30	9,58

Продовження таблиці 4.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
первісна вартість	2757 768	x	3106128	x	3424609	x	666841	24,18
знос	- 9732 52	x	-1213570	x	-1469163	x	-495911	50,95
4. Довгострокові фінансові інвестиції:								
які обліковуються за методом участі в капіталі	1	0,00	60048	2,95	72458	3,35	72457	7245700
інші фінансові інв.	1	0,00	8	0,00	8	0,00	7	700
5. Довгострокова дебіторська заборгованість	1586	0,08	1548	0,08	1520	0,07	-66	-4,16
6. Відстрочені податкові активи	1008 3	0,52	0	0,00	42790	1,98	32707	324,38
7. Інші необ.активи	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0,00
ВСЬОГО	1944 167	100	2033226	100	2165489	100	221322	11,38

У 2020 році 7,05% необоротних активів були представлені незавершеним будівництвом. Проте у 2022 році його розмір зменшився на 54 832 тис. грн. (39,98%) та незавершене будівництво склало 3,8% всіх необоротних активів.

Це може позитивно вплинути на ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві, оскільки значна частина коштів повертається до обороту. Протягом 2020-2022 рр. відбулося зменшення довгострокової дебіторської заборгованості на 66 тис. грн., що загалом позитивно впливає на підприємство, оскільки воно отримує кошти, раніше надані в борг.

Зниження часток основних засобів і незавершеного будівництва, хоч і незначні, відбулося на користь інших складових основного капіталу. Так, зросла частка довгострокових фінансових інвестицій, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств з 0% у 2020 році до 3,35 % у 2022 році, що в абсолютному значенні складає – 72 457 тис. грн. Такі інвестиції можуть свідчити про бажання одержати більший прибуток, здобути контроль над іншими підприємствами, одержати доступ на певний сегмент ринку, створити інтегровані корпоративні структури, диверсифікувати діяльність.

З таблиці можна зробити висновки, що переважна частина основних засобів на початок 2020 року представлена: машинами та обладнаннями – 866310 тис. грн., будинками, спорудами та передавальними пристроями – 326146 тис. грн., іншими основними засобами – 163313 тис. грн., інвентарною тарою – 61590 тис. грн., МНМА – 39481 тис. грн.

Протягом 2020-2022 років вартість машин та обладнання ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві зросла та становила на кінець 2022 року – 1324929 тис. грн.

Крім того, відбулося зростання вартості будинків, споруд та передавальних пристроїв. Їхня вартість на кінець аналізованого періоду склала – 467683 тис. грн., що на 62435 тис. грн. більше, ніж у 2020 році. Також відбулися зміни на користь зростання інвентарної тари. Їхня вартість у

2022 році зросла до рівня 119014 тис. грн., що на 41506 тис. грн. більше, ніж у 2020 році

Наявні основні засоби заводу та їх структура відповідає спеціалізації його діяльності.

Аналізуючи склад, рух та структуру основних фондів ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві за 2022 рік (Таблиця 4.2), оцінюємо співвідношення активної та пасивної частин на початок та кінець звітного періоду.

Збільшення ваги машин і устаткування відображає позитивні зміни в структурі основних фондів Держпродспоживслужби м.Києва, а також характеризує прогресивність його структури та зростання технологічної оснащеності підприємств.

Як видно з даних таблиці 4.2, структура основних фондів ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві за 2022 р. дещо змінилась. Так, відбулося збільшення вартості основних фондів на кінець 2022 р. в порівнянні з їх вартістю на початок року.

Таким чином, у 2022 р. на ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві відбулося збільшення пасивної частини основних фондів на 1606212,1 тис.грн. та зменшення активної частини основних фондів на 74161,1 тис.грн.

Таким чином, на основі аналізу господарсько-фінансової діяльності ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві, можна зробити висновок, що основна господарсько-фінансова діяльність ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві полягає в забезпеченні виконання державних функцій та завдань, передбачених законодавством.

Таблиця 4.2

**Склад, рух і структура основних ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві
за 2022 р.**

Групи основних фондів	Наявність на початок року		Надійшло за рік, тис.грн.	Вибуло за рік, тис.грн.	Наявність на кінець року	
	тис.грн.	%			тис.грн.	%
Будинки, споруди та передавальні пристрої	904642,724	47,8	1208341,0 2	–	2112983,7 5	61,7
Машини та обладнання	902750,166	47,7	370367,17	67654,9 7	1205462,3 6	35,2
Транспортні засоби	20818,138	1,1	10003,34	–	30821,48	0,9
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	39743,718	2,1	8200,80	-	47944,52	1,4
Інші основні фонди	11355,348	0,6	-	4506,13	6849,21	0,2
Малоцінні необоротні матеріальні активи	13247,906	0,7	9299,74	2000,00	20547,65	0,6
Разом	1 892 558,00	100	1606212,1	74161,1	3424 609,00	100

Метою діяльності ГУ виробничо-побутового обслуговування в м.Києві є не отримання прибутку, а надання нематеріальних послуг. Нематеріальні послуги, що надаються бюджетними установами, на відміну від готової продукції, не є носіями матеріального і не зберігаються. ВГУ Держпродспоживслужби в м. Києві відбулося збільшення пасивної частини основних фондів на 1606212,1 тис.грн. та зменшення активної частини основних фондів на 74161,1 тис.грн.

4.3. Кошторис доходів та видатків гу держпродспоживслужби в м. Києві

Залежно від джерел утворення доходи ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві поділяються на два види: доходи загального фонду та доходи спеціального фонду (рис. 4.1).

Загальні фонди бюджету охоплюють усі доходи бюджету, крім спеціального фонду. На рівні бюджетної установи доходи загального фонду включають кошти, що надходять до загального фонду бюджету для виконання основних функцій бюджетної установи.

Дохідний розпис спеціального фонду визначається Кабінетом Міністрів України. Під час підготовки та затвердження проекту кошторису залишки спеціального фонду кошторису не планувалися.

Дохідна частина спеціальних фондів за бюджетними проектами формується за окремими розрахунками доходів і видатків та бюджетних відрахувань за кожним джерелом надходжень. Зазначені розрахунки ґрунтуються на показниках обсягів надання окремих платних послуг, а також інших розрахункових показниках та розмірі плати за одиничний показник, визначеному відповідно до законодавства.

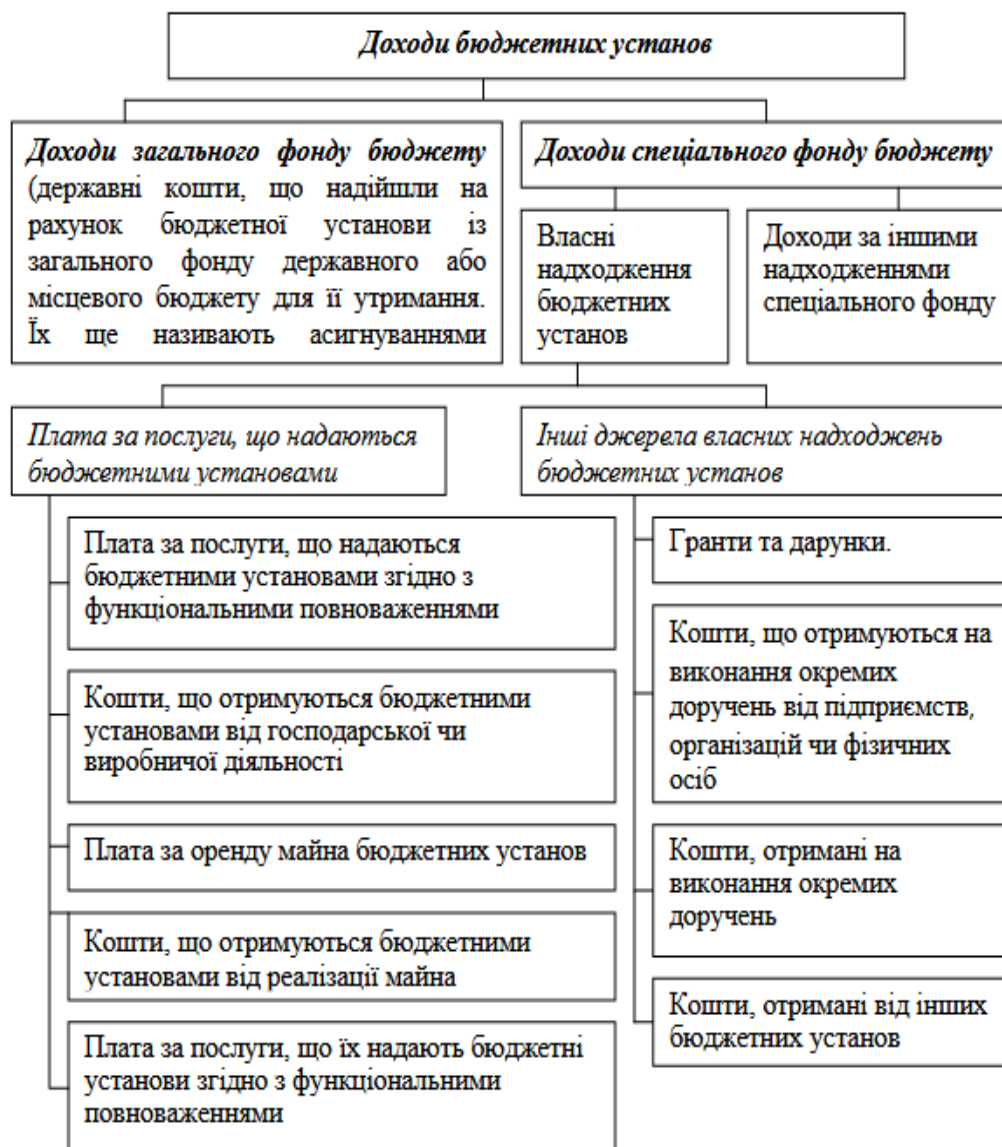

Рис. 4.1 Структура доходів бюджетних установ

За наведеними показниками визначається обсяг надходжень за кожним джерелом надходжень на плановий період з розподілом помісячно, виходячи зі специфіки роботи агентства. При розробці показників для визначення доходу протягом планового періоду необхідно враховувати фактичні рівні ефективності протягом попереднього звітного року, а також очікувані рівні ефективності до рахунку планового періоду. Показники наводяться в кількостях, зазначених у формулювальній таблиці, і повинні повністю відповідати показникам бухгалтерського звіту за відповідний період.

Дохідний розпис спеціального фонду визначається Кабінетом Міністрів України. Під час підготовки та затвердження проекту бюджету залишки коштів спеціального фонду бюджету не планувалися. Дохідна частина спеціальних фондів за бюджетними проектами формується за окремими розрахунками доходів і видатків та бюджетних відрахувань за кожним джерелом надходжень. Зазначені розрахунки ґрунтуються на показниках обсягів надання окремих платних послуг, а також інших розрахункових показниках та розмірі плати за одиничний показник, визначеному відповідно до законодавства.

При аналізі доходів бюджетних коштів особливе місце займає вивчення їх динаміки, що дає змогу визначити абсолютні та відносні зміни кожної складової доходу.

При наданні нематеріальних послуг витрати бюджетної установи економічно відрізняються від витрат суб'єкта господарювання. При наданні нематеріальних послуг витрати бюджетної установи економічно відрізняються від витрат суб'єкта господарювання.

Видатки загального фонду та кошти, отримані як плата за послуги, є поточними видатками і включають: видатки на оплату праці та заробітну плату, витрати на використання товарів і послуг (предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю), оплату послуг (крім комунальних) плата за комунальні послуги операторів ЖКГ та енергетики) та інші накладні витрати.

Інвестиції спеціального фонду включають: витрати на придбання основних засобів (придбання обладнання та основних засобів, капітальний ремонт).

У таблиці 4.3 наведено аналіз видатків Київської Держпродспоживслужби у 2020-2022 рр..

Як свідчать дані таблиці 4.3., в 2022 році, порівняно з 2020 роком видатки відділу збільшилися на 130245,9 грн., або на 32 %. Таке зростання можна пояснити зростанням заробітної плати та зростанням ціни на

енергоресурси. Найбільше зростання витрат було здійснено із коштів, отриманих як плата за послуги – на 10613,16 грн., або на 91%.

Таблиця 4.3

Аналіз видатків ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві
за 2020-2022 рр.

Показники / Роки	2020	2021	2022
Із коштів загального фонду, грн	414825,45	600892,75	545071,35
Із надходжень спеціального фонду, грн.	113523,34	122548,35	216719,06
Із коштів, отриманих як плата за послуги, грн	2288,88	5644,59	12902,04
Всього, грн	530637,7	729085,7	774692,5

Структуру витрат ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві показано на рис. 3.2.

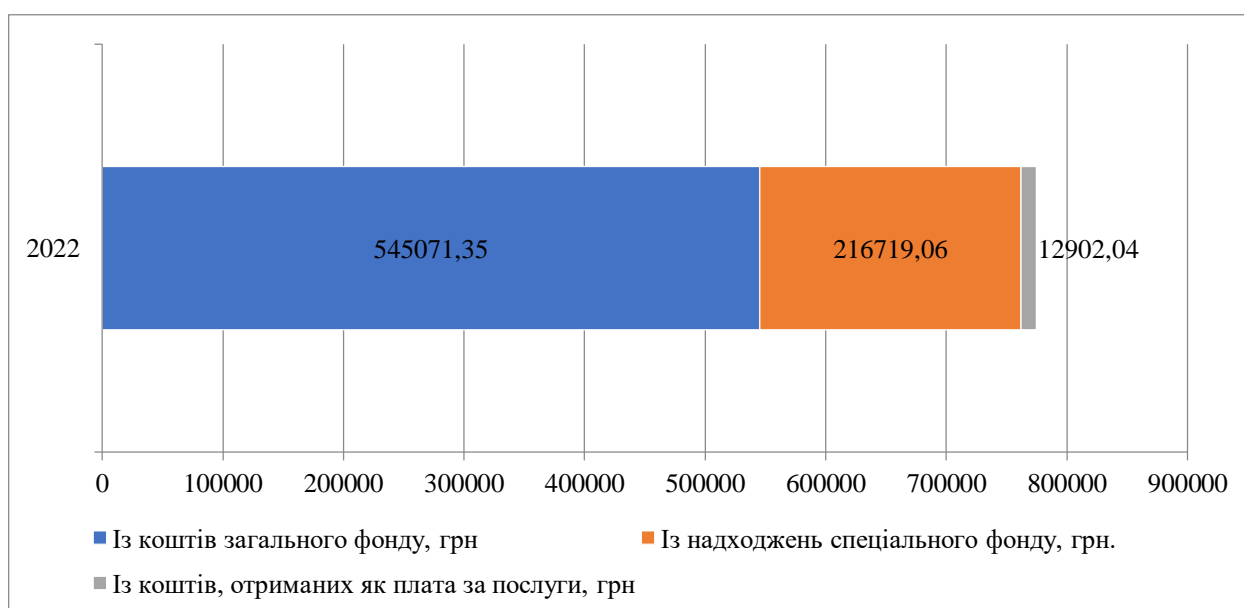

Рис. 4.2. Структура видатків ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві за джерелами за 2020-2022 рр.

Як свідчать дані рис. 4.2., структура ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві за джерелами за останні три роки трохи змінилась. Так, видатки із надходжень спеціального фонду збільшились, та трохи змінилась структура видатків за рахунок коштів, отриманих як плата за послуги та загального фонду – в межах 4%, що не має суттєвого впливу на структуру видатків.

Обсяги видатків ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві за статтями витрат за останні 3 роки (2020-2022 рр.) показано на рисунку 4.3.

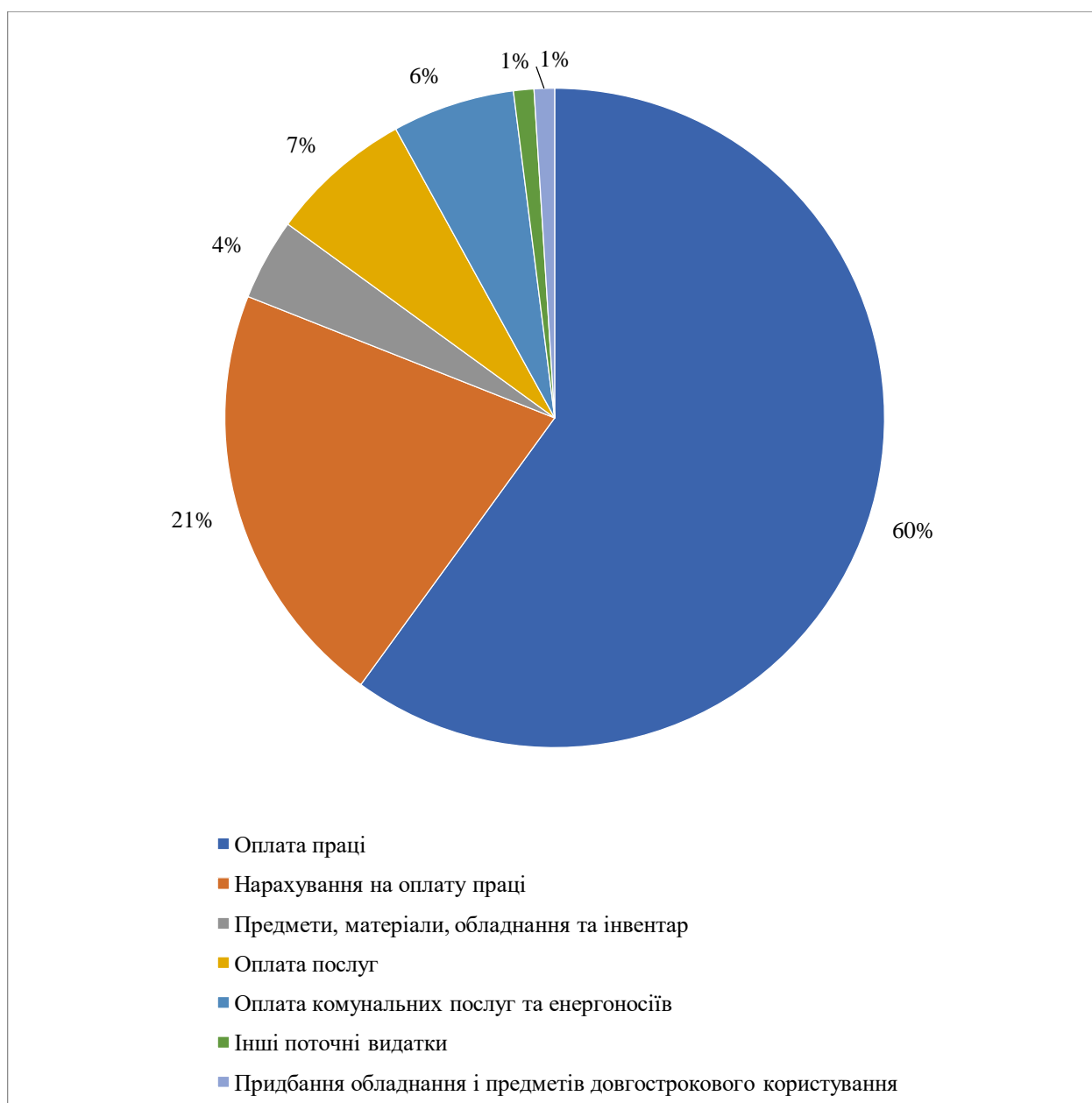

Рис.4.3 Обсяги видатків ГУ Держпродспоживслужби в м. Києві за статтями витрат на 2022 рік, грн..

Це видно з малюнка. 4.3 Найбільшими видатками у структурі видатків 2022 року є оплата праці, податки та плата за послуги (крім комунальних), а також комунальні послуги та плата за транспортування енергоносіїв.

На їхню частку припадає 94% усіх структур видатків Київдержадміністрації Держпродспоживслужби. Найменш важливими складовими інституційних витрат є придбання обладнання та предметів довгострокового користування (менше 1% усіх витрат у 2022 році) та інші поточні витрати (1%).

Це видно з рисунка 4.2. та 4.3. Така ж ситуація була у структурі видатків відомства у попередні 2021 та 2020 роки.

Таким чином, на основі аналізу структури доходів і витрат сфери послуг виробництва і споживання міста Києва можна зрозуміти, що структуру витрат сфери послуг виробництва і споживання міста Києва за останні три роки складають витрати на оплату праці, причому найменша частка є обладнання та предмети довгострокового користування витрати на придбання. При наданні нематеріальних послуг витрати бюджетної установи економічно відрізняються від витрат суб'єкта господарювання. Видатки загального фонду та кошти, отримані як плата за послуги, є поточними видатками і включають: видатки на оплату праці та заробітну плату, витрати на використання товарів і послуг (предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю), оплату послуг (крім комунальних) плата за комунальні послуги операторів ЖКГ та енергетики) та інші накладні витрати. Склад капітальних видатків у фондах спеціального фонду: видатки на придбання та капітальний ремонт обладнання та предметів довгострокового користування.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1. Дослідження теоретичних аспектів обліку фінансування і виконання кошторису бюджетної установи - це важливий процес, що дозволяє забезпечити фінансову стабільність та ефективне функціонування установи.

2. Використання різних методів формування кошторису дозволяє забезпечити раціональне розподілення фінансових ресурсів та досягнення поставлених цілей установи. Однак, ефективність цих методів повинна бути оцінена з урахуванням конкретних особливостей установи.

3. Аналіз системи контролю за виконанням кошторису виявив основні проблеми, з якими стикаються бюджетні установи, такі як недостатня точність інформації, відхилення від планових показників, недостатній контроль над витратами та недостатня ефективність контрольних механізмів.

4. Нормативно-правове регулювання процесу фінансування та виконання кошторису бюджетних установ відіграє важливу роль у забезпеченні правильної практики та виконання вимог законодавства. Однак, існує потреба в подальшому вдосконаленні цього регулювання з урахуванням змін у фінансовому середовищі.

5. Практичні приклади застосування обліку фінансування і виконання кошторису в бюджетних установах, які були розглянуті, підтверджують важливість впровадження ефективних методів і системи контролю для досягнення фінансової стійкості та оптимізації використання ресурсів.

6. З урахуванням виявлених проблем, можливі шляхи вирішення пов'язаних з фінансуванням і виконанням кошторису бюджетних установ, такі як підвищення точності прогнозування доходів і видатків, вдосконалення системи контролю та забезпечення більшої прозорості та відповідності нормативним вимогам.

7. На основі проведених досліджень і аналізу можна сформулювати рекомендації щодо вдосконалення процесу обліку фінансування і виконання кошторису для забезпечення ефективного управління бюджетною установою, такі як вдосконалення системи бюджетування, посилення контролю та забезпечення навчання фахівців з питань фінансового управління.

8. Можна зробити висновки про ефективність застосування обліку фінансування і виконання кошторису в бюджетних установах, виявити основні проблеми та запропонувати шляхи вирішення цих проблем. Рекомендації можуть бути використані для вдосконалення процесу управління бюджетною установою та забезпечення його ефективності.

9. Виконання завдання дослідження показало, що облік фінансування і виконання кошторису є необхідним етапом управління бюджетною установою. Цей процес дозволяє контролювати доходи і видатки, оцінювати фінансову діяльність та забезпечувати раціональне використання ресурсів.

10. Методи формування кошторису, такі як історичний, програмований та нормативний, допомагають планувати доходи і видатки на основі різних підходів. Ефективність цих методів залежить від особливостей конкретної установи, її мети та завдань.

11. Система контролю за виконанням кошторису виявила ряд проблем, зокрема недостатню точність бюджетних прогнозів, неефективність контрольних механізмів та недостатній контроль над витратами. Ці проблеми впливають на фінансову стійкість та ефективність управління бюджетною установою.

12. Нормативно-правове регулювання процесу фінансування і виконання кошторису бюджетних установ має важливе значення для забезпечення дотримання законодавчих вимог і норм. Проте, існує потреба в подальшому вдосконаленні регулятивного середовища для забезпечення ефективності фінансового управління.

13. Практичні приклади застосування обліку фінансування і виконання кошторису демонструють різні підходи та методи, що сприяють оптимізації

фінансових процесів, підвищенню ефективності управління та досягнення установлених цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бухгалтерський словник / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир : Рута, 2001. – 224 с.
2. Бухгалтерський облік у бюджетних установах : [навч. посіб.] / За редакцією проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир : Рута, 2004. – 448 с.
3. Боровік Л.В., Петренко В.С., Карнаушенко А.С. Роль шкільної освіти в розвитку молодіжного підприємництва. *Ефективна економіка*. Вип.3. 2021. doi: 10.32702/2307-2105-2021.3.6
4. Боровік Л.В., Карнаушенко А.С., Петренко В.С. Роль інформації у формуванні глобальної економіки та економічного розвитку суспільства. *Вісник ХНТУ*. 1(76), 2021. С.192-197.
5. Лучко М.Р. Організація інформаційних систем і технологій обліку в бюджетних установах : [навч. посіб.] / М.Р. Лучко, Н.М. Хорунжак. – Тернопіль, 2002. – 178 с.
6. Канєва Т.В. Облік доходів і видатків спеціального фонду бюджетних установ : автореф. дис. ... канд. ек. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / Т.В. Канєва. – Київ, 2002. – 21 с.
7. Канєва Т.В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах / Т.В. Канєва. – К. : Книга, 2004. – 180 с.
8. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика : [навч. посіб.] / Д.І. Коваленко, В.В. Венгер. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 578 с.
9. Заячківська О.В. Бухгалтерський облік і контроль доходів і видатків бюджетних медичних закладів: організація і методика / О.В. Заячківська. – Житомир, 2010.
10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2015 № 1219.
11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290.

12. Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2016 № 1219 «Про затвердження деяких нормативно-правових актів із бухгалтерського обліку в державному секторі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-16#n24>.

13. Бухгалтерський облік у бюджетних установах / М. Зварич, Р. Бойко, Л. Лучечко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://readbookz.com/pbooks/book-32/ua/chapter-1547/>. Про прийняття

14. Конституції України і введення її в дію, Закон України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 року – Редакція від 30.09.2016, (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) // Законодавство України. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254>

15. Про Стратегію розвитку системи управління державними фінансами: Розпорядження КМУ від 01.08.2013 р. №774–р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/774>

16. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету міністрів України № 333-р від 1 квітня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

17. Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року. Розпорядження Кабінету міністрів України N158-р. від 24 травня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/158-2005-%D1%80>

18. Про форми меморіальних ордерів бюджетних установ і порядок їх складання: Наказ, Інструкція, прийнята Державним казначейством від 27.07.2000 № 68 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0570-0>.

19. Руснак А.В., Петренко В.С. Карнаушенко А.С. Аналіз фундаментальних методів бюджетування з метою розроблення організаційної

бюджетної політики. Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2018. (33). 203-208.

20. Русін, В. М. Фінансове забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / В. М. Русін. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 289 с. <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/1610>

21. Свірко С.В. Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах. – С.В. Свірко — [навч.посіб.] — К.: КНЕУ, 2009. —380с.

22. Скоропад І.С. Державний фінансовий контроль в Україні: проблеми та шляхи реформування / І.С. Скоропад, Н.І. Пахолок // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.3. – С. 263–268.

23. Танклевська Н.С., Карнаушенко А.С., Петренко В.С. Ізраїльський досвід післявоєнного відновлення економіки. *Науковий вісник Льотної академії*. 2022. 6. 20-28.

24. Танклевська Н.С., Петренко В.С., Карнаушенко А.С. Економічна сутність та види криптовалюти у світі. *Бізнес-навігатор*. 2017. Вип. 4–2. 133–138.

25. Про безготівкові розрахунки в Україні у національній валюті: Постанова, Інструкція, Форма типового документа, прийнята Національним Банком України від 21.01.2004 № 22 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.

26. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 16.07.1999 № 996-XIV / [Електронний ресурс]Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

27. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи. Закон України від 28 грудня 2014 року № 71–VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19>

28. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 22.12.2015 № 4282-VI / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4282-17>.
29. Про державну статистику України: Закон України прийнятий Верховною Радою України від 01.01.2001 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/2001.01>.
30. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України № 157-19 від 04.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
31. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Закон України № 1629-IV від 18.3.2004р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>
32. Палюх М. Контрольна функція бухгалтерського обліку [Текст] / Микола Палюх // Прикладна економіка - від теорії до практики : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. - Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2017. - С. 161-164.
33. Петренко В.С., Карнаушенко А. С., Мельникова К. В. Соціальні стандарти ЄС та їх вплив на українську економіку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, вип. 10, Грудень 2023, doi:10.54929/2786-5738-2023-10-02-03.
34. Петренко В.С., Карнаушенко А. С., Мельникова К. В. Альтернативні джерела фінансування *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». Вип. 49. 2023.* doi:10.32999/ksu2307-8030/2023-49-9.
35. Петренко В.С., Карнаушенко А.С., Петренко Д.О. [Аналіз впливу воєнного стану на ринок праці України](#). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». Вип. 49. 2023.* doi: 10.32999/ksu2307-8030/2023-48-6

36. Petrenko, V., Karnaushenko, A (2021) Development of entrepreneurial universities as a necessity in conditions of economic instability and financial turbulence. Intellectual development of mankind in modern conditions: economics, history. Books ha 19. Part 2: series of monographs (Series "Science environment of modern man"; No. 19). ISBN978-617-7880-27-0. pp. 12-29 <https://doi.org/10.30888/2663-5569.2021-19-02-013>

37. Плиса В. Й. Бухгалтерський облік : навчальний посібник [Текст]/ В. Й. Плиса, З. П. Плиса. – К. : Каравела, 2010. – 480 с. – (Українська книга).

38. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>

39. Порядок застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі від 29.12.2015 № 1219 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0085-16/paran11#n11>

40. Порядок зменшення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів, затверджений постановою КМУ № 255 від 17.03.2011 р..

41. Порядок зупинення операцій з бюджетними коштами, затверджений постановою КМУ № 21 від 19.01.2011 р.

42. Порядок повернення бюджетних коштів до відповідного бюджету в разі їх нецільового використання, затверджений постановою КМУ № 1163 від 22.12.2010 р.

43. Порядок призупинення бюджетних асигнувань, затверджений наказом Мінфіну № 319 від 15.05.2002 р

44. Марценяк Н.О. Реформування бухгалтерського обліку бюджетних установ: проблеми та перспективи // Науковий вісник БДФА. –2010. – № 4. – С. 346 – 351.

45. Методичні вказівки з питань порядку перевірки бухгалтерського обліку і фінансової звітності в бюджетних установах, затверджені наказом від 26.12.2000 № 104 // Бухгалтерський облік і фінансова звітність – об'єкти

фінансового контролю. Методичний посібник. – К. : Атіка, Ельга–Н, 2003. – С. 60 – 98.

46. Методичні рекомендації щодо облікової політики суб'єкта державного сектору, затверджені наказом Міністерства фінансів України N 11 від 23 січня 2015 року.

47. Михайлов М. Г. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: навчальний посібник / М. Г. Михайлов, М. І. Телегунь, О. П. Славкова ; ред. М. Г. Михайлова. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 384 с.

48. Мельникова К.В., Петренко В.С., Белугіна Т.І. Діагностика фінансового стану на прикладі ПП 'Віннер Форд Рівне' в умовах зростаючої невизначеності. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, вип. 12. 2024, doi:10.54929/2786-5738-2024-12-04-07.

49. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку для державного сектору 1 «Подання фінансових звітів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_013

50. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 : Пер. з англ. / За ред. С.Ф. Голова. – К. : ФПБАУ, 2000. – 1272 с

51. Зорій Н.М. Адаптація плану рахунків в бюджетних установах до вимог стандартизації обліку в державному секторі економіки / Н.М. Зорій, // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – Одеса: В-во ОНУ ім. І.І. Мечнікова, 2015. – т.20. – Випуск 2 – С. 125 – 131

52. Інструкція щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету, затверджена наказом МФУ від 21.06.2012 р., № 754. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12>

53. Ihnatenko, M., Marmul, L., Petrenko, V., Karnaushenko, A. and Levaieva L. (2020), Innovative tools in the methodology and teaching of the basic principles of enterprise management. *International Journal of Management*, vol. 11, is. 06, pp. 847–854. <https://doi.org/10.34218/IJM.11.6.2020.073>.

54.

55. Канєва Т. Стан і перспективи розвитку обліку в державному секторі України / Т. Канєва, С. Шевченко // Вісник КНЕУ. – 2010. – №5 – С. 33–40. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2010/05/4.pdf>
56. Карнаушенко А. С., Петренко В.С., Лопатньов Д.К.. Пасивний дохід в Україні: джерела та перспективи. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, вип. 13, 2024, doi:10.54929/2786-5738-2024-13-08-01.
57. Карнаушенко А.С., Петренко В.С. Активізація розвитку торговельної галузі України. *Таврійський науковий вісник. Серія «Економіка»*. 2020. Вип. 1. С. 139–147.
58. Карнаушенко А.С., Петренко В.С., Боровік Л.В. Сучасні тенденції та перспективи розвитку європейського ринку страхування. *Таврійський науковий вісник*. Вип. 14. 2022. С.85–94. doi:10.32782/2708-0366/2022.
59. Карнаушенко А.С. Гребенюк Н.В. Петренко В.С. Агропромислова інтеграція – важливий чинник інвестиційної привабливості сільського господарства. *Вісник ХНТУ*. 2022. № 3(82). doi:10.35546/kntu2078-4481.2022.3.26
60. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: підручник / за редакцією О.П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.
61. Кириленко О.П. Теоретичні та практичні аспекти фінансового механізму забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні / О.П. Кириленко // Світ фінансів. – 2010. – Випуск 1. – С. 17–28.
62. Кириленко О. П. Проблеми фінансового забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування [Текст] / О. П. Кириленко // *Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ : матеріали Загальноунів. наук. конф. проф.-викл.*– Тернопіль : Вектор, 2012. – Ч. 1. – С. 6–8.

63. Ковальчук С.П. Загородня І.О. Визначення пріоритетних напрямів удосконалення системи фінансового контролю в контексті європейської інтеграції. Збірник наукових праць всеукраїнської науково–практичної Інтернет– конференції «Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю». – Вінниця: Видавничо–редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2015. – С.16–18.

64. Кодекс України про адміністративні правопорушення №8073-Х від 07.12.1984 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>